

Szerkesztőség: Radóhivatal
és nyomda: Bui Rez. Ferdinánd (József főherceg-ut) 4.
Telefon: 151. Sürgősségi:
Közlöny, Arad. :: Az Aradi
Nyomda Vállalat tulajdona,
kiadása és rotációs nyomása.
Megjelenik naponta reggel

ARADI KÖZLÖNY

ARA 10 LEJ

Előfizetési árak: évente
1080, félévre 540, negyed-
évre 270, havonta 90 Lej.
Külföldre havonta 50 Lej
több :: Egyszeri szám 5 Lej.
Vasárnap 6 Lej. :: (Bucurestiben 50 bani felár)
Hirdetések tarifa szerint. ..

XLV. évfolyam, 294. szám * Főszerkesztő: STAUBER JÓZSEF * Csütörtök, 1930. december 25

Az erdélyi magyarság karácsonyfája

Írta: Dr. Barabás Béla, parlamenti képviselő.

Ha én Nagyrománia királya volnék, karácsonyomat állítanék az én hű magyarjaim, jó gyermekeim számára.

Nem raknék erre a karácsonyfára sem aranyat, sem ezüstöt, sem gyémántokat, sem drága köveket. Nem hű csúraságokat, sem csillogó mulandóságokat, hanem — emberi jogokat.

Ti szegény magyarok, akiket az igazságot fenni akaró bölcsek, diplomata és hatalmaságok emberi gyalúságai elszakítottak régi, ezeréves hazájuktól s új határok közé, az én koronám fénye alá csoportosított majdnem két millió magyar lelket s ezzel megszorítottátok és nepeim és nemzetem sokaságát. Ti is az én alattvalóim, az én gyermekeim vagytok s titeket is megillet az atyai jószág és szeretet. Azért azt akarom, hogy nektek is jusson karácsonyfá, nektek is legyen ünnepetek, ti is jól és boldogan érezzétek magatokat új hazátokban.

Mi pedig magyarok, körülálljuk ezt a képzelte karácsonyfát s mert mi úgy érezzük és tudjuk, hogy mi megnyugodva a sorsnak rendelkezésére, alkalmazkodunk az új légkörhöz, alávetjük magunkat a román alkotmánynak, engedelmeskedünk a törvényeknek és rendelkezéseknek, keservesen fizetjük közterheinket, fiainkat odaadjuk katonának a román hadidicsőség zászlói alá, teljes erővel igyekezünk megtanulni az állam nyelvét, hogy mi testvéreinkkel, a román néppel megértessük magunkat s mi is megértsük őket; mi elismerjük a többségnek kijáró előjogokat, privilégiumokat; mi kezet fogunk és segítünk a kölcsönös kulturfélőadás és haladás szép munkájában, mi tisztelőtlen tartjuk a románság összes egyházi és nemzeti ünnepeit, sőt ez utóbbiakban részt is veszünk; mi szívesen együtt dolgozunk a közügyekben, mi készséggel rendelkezésükre bocsátjuk tudásunkat, fokozott műveltségünket és közismert erőneinket országunk, városaink, községeink, falvaink s összes intézményeink javára. És így mi jogosan feltételezzük és határozottan tudjuk, sőt ellenkező gyanúsításokkal szemben a mindennapi élet zavartalan folyásával bizonyítjuk is, hogy mi igen is hű alattvalói, becsületes polgárai s jó gyermekei vagyunk a királynak, a román államnak.

Megérdemeljük tehát mi magyarok a karácsonyfát s mindazokat, amik a karácsonyfá alatt előférnek s amikkel a fenyőgalyak díszítve lehetnének.

Azt nem vonjuk kétségbe, hogy a karácsonyfá néhány szál gyertyafényéből felénk mosolyog a király jó szívének szeretete azért is, mert ő is átszenvedte a megpróbáltatások keserű napjait, jól tudja, mi az élet, mi az emberi jog, mi az igazság.

De lássuk, nézzük és áhitozzuk, vajon mik is lehetnének azon az egyszerű karácsonyfán, amely a mi alattvalói helyzetünket megnyugtatóná, a mi jó gyermeki szívünket örömmel töltené be? Nem sokat kívánunk, csak törvényeket, intézményeket, végzéseket, alkotásokat és végrehajtási intézkedéseket, a mi emberi jogaink és állampolgári igényeink kielégítésére.

Lássunk egynehányat.
Az állampolgárság gyökeres rendezése, olyan egyszerű és józan megoldással, hogy mindenki román állampolgár, akit a bekezdés ezen a területen talált, — kivéve azokat, akik valamely idegen országnak állampolgári jogát

maguknak fenntartják s a kik szabadon bizonyos idő alatt elköltözhetnek.

Nemzetiségre, fajra és vallásra nézve mindenki odatartozik, a mit önmaga jelöl meg.

Hivatali alkalmaztatás, munkával való foglalkoztatásoknál ne legyen akadály a nemzeti kisebbséghez való tartozás.

Közigazgatás, igazságszolgáltatás s minden állami intézménynél a kisebbségek nyelvének használata.

Egyházak, iskolák és kulturális intézmények szabad működése nemcsak a törvények keretein belül, de anyagilag is olyképen, hogy a templomok és papok, iskolák és tanítók törvényes földjáraadásai visszaadassanak.

A földreform ezer és ezer sérelmei orvosoltassanak s az indokolatlan állami rezervák úgy a román, valamint a kisebbségi rászorultak között szétosztassanak.

A volt magyar telepesek égbekiáltó igazságtalanságai rendeztessenek.

Az iskolák és egyházak állami segélyezése ne képezze megtakarítás tárgyát, mert az anyagi támogatás megvonásának nyomában az erkölcsi sülyedés sántikál.

A nyugdíjasok nyomorúsága, emberi érzéssel enyhíthetők s az ezrekre menő magyar öreg családok éhen pusztulása megakadályoztassék.

Az adók és közterhek behajtásának embertelen kegyetlenségei beszüntetessenek s a családok legszükségesebb ingóságai, kenyérkereső szerszámai, a szerencsétlen adóalanyok birtokában hagyassék.

A magyar községek ne kényszeríttessenek állami iskolák építésére.

A csendőrök, a magyar községek ezen durva zsarnokai s apró atyauristenei fékeztesse meg elbizakodott, képzelte hatalmi öröngéseikben s emberkinzó elbánásuk szigorúan betiltassék.

A színházak és magyar kulturális intézmények célzatos anyagi és erkölcsi tönkretétele a kor-

mány és hatóságok intézkedéseiben mellőztessenek.

A név-elemzés kiméletlen szekafurája megszűnjön s minden szülő abba az iskolába járassa gyermekét, ahová akarja.

No de egyelőre elég legyen. Sok súlyos sérelmet szándékosan elhallgattam, vagy elfelejtettem. De ha az elősoroltak igazak, mert hiszen tényleg léteznek, akkor ne hangoztassák Románia képviselői ott a külföldön, hogy a magyarok Romániában jól érzik magukat.

A karácsonyi áhitat és ünnepi hangulat nem alkalmas sem a panaszra, sem a vádaskodásra. Én nem is ezt tettem. Én csak tényeket, hibákat, sérelmeket soroltam fel s állapítottam meg, a mik ha nem volnának, mi magyarok itt Romániában igazán jól éreznék magunkat s hálával volnánk eltelve a kormányzat iránt.

Azonban ne adjunk fel a reménnyel, de várjunk és bizzunk szebb és jobb karácsonyokban, boldogabb jövőben. A tavaszi alkotmány megújítás, a királyság személyében történt egységes változás, a mi magyar lelkekben nagy bizalmat keltett, s hajlandók vagyunk mai nyomorúságunkat megindokolni az idő rövidségével, amely még nem elegendő mindent észrevenni, mindent meglátni és mindent áttanulmányozni. Bizzunk benne, hogy sor kerül a kisebbségek keserves életviszonyainak rendezésére is s így az idők folyamán s a rokon évek lepergésével megjavul a romániai magyarság mai súlyos helyzete.

Az elképzelt karácsonyfá ága még egyelőre ott pihennek valamelyik őz fenyőerdőben, ismeretlen sűrűségben és az örök természet zord ölében. Mi magyarok és jó gyermekek türelennel vagy türelmetlenül, de várjuk a jótékony kezet, a mely bátor elhatározással kivágja részünkre az áhitott fenyőágakat, a melyet hamarabb vagy később körülállva, áldani fogjuk a fiatal koronás fej bölcsességét és szíve jószágát.

Addig is ünnepi asztalunkon legyen meg a mindennapi kenyér és a só.

Öt évi aktivitásunk

Írta: Dr. PAREZ BÉLA parlamenti képviselő.

Idestova öt esztendője lesz annak, hogy az erdélyi magyarság aktív politikát folytató. A Magyar Szövetség ugyan már 1922. februárjában kimondta az aktivitást s ugyanazon év december havában megalakult az Országos Magyar Párt is, az első esztendőben azonban az akkori Brătianu kormány a magyarság politikai akaratának megnyilvánulását teljesen visszafogta. Az 1926. februári megyei és községi választások alkalmával volt először alkalomunk orrunk szabad kifejtésére s így aktivitásunk voltaképpen csak akkor kezdődött igazán. Öt évi tevékenység után talán itt az ideje számot adnunk magunknak arról, hogy a munkánkban van-e valami eredménye?

A feleletet erre a kérdésre megadta az Országos Magyar Párt október 26-iki nagygyűlése, amikor Maniunak, Mironescunak és Titulescunak a világhírnévű informálására szánt ama kijelentéseivel szemben, hogy Romániában a magyarság a polgári jogok teljességének élvezetében van, hogy kulturális és gazdasági jólétben, boldog megelégedettségben és határoza-

tilag megállapította, hogy ezek a kijelentések nem felelnek meg a valóságnak, mert itt élő népünk a jogbizonytalanság, a kulturális elnyomás és a gazdasági tönkretétel lejtőjén évről-évre mélyebbre sülyed. Akaratunknak a közigazgatásban való érvényesülését a reakciós választási törvények, a választói névjegyzékek meghamisítása és biztonságunkat a csendőrök terrorja veszélyezteti. Magyar anyanyelvünk a helyhatósági és pénzügyi közigazgatásból jó részben, az igazságszolgáltatás teréről pedig teljesen száműzve van. Az állami iskolák magyar szekciói fokozatosan megszűntek, a magyar gyermekeket a kisdudóvokban s az elemi iskolákban sok helyütt magyarul egy szót sem tudó regáti óvónők és tanítók tanítják. Felkezeleti iskoláink nyilvánossági jogát megvonták, az ingatlanokat, amelyeknek jövedelméből azokat fenntartottuk, kisajátították, államsegély helyett pedig csak nyomorúságos morzsákat kapunk. Fiainkat kizárták a közhivatalokból, szabad kenyérkereső pályákon működő nemzettestvéreinket pedig tudatosan és rendszeresen

tönkreteszik nacionalista gazdasági törvényekkel s az adótörvények rosszhindulatu végrehajtásával. Mindezek következtében a magyar gazda, kereskedő, iparos, tisztviselő és munkás egyaránt egzisztenciális katasztrófa elé néz.

A bőrünkön érezzük valamennyien, hogy mindez nem a tényeknek tendenciózus beállítása, hanem szomorú valóság. De ha így áll a dolog, fel kell hogy vetődjék lelkünkben az az újabb kérdés, hogy hát akkor mi az eredménye öt évi politikai aktivitásunknak? Nem lett volna okosabb passzivitásban maradnunk, hogy halálos mozdulatlanúságunkkal demonstráljuk elnyomatásunkat a nagy világ előtt?

Vessünk egy pillantást az aradi városi tanács megalakulására és működésére s akkor erre a kérdésre is kapunk valami feleletet, amely részben megnyugtathat bennünket. A városi választásokon megmutattuk az erőnket, tekintélyes számban vittük be a tanácsba a mi embereinket, akik amellett, hogy ott a város összességének érdekeit szolgálják, arra is hathatósan ügyelnek, hogy a polgárság magyar része ne szenvedjen semmiben rövidséget. Lelket öntöttünk Arad magyarságába, felébresztettük annak önbizalmát, tudatába idéztük jogait s elértük azt, hogy *Arad magyar népe nem meghunyászkodó, terrorizált tömeg többé, hanem szervezett halalom*, amelyet nem lehet számításán kívül hagyni s amely érvényt tud szerezni a maga akaratának.

Az országos politikában talán valamivel rosszabbul állunk, de arra vonatkozólag sem

mondhatjuk azt, hogy öt esztendő munkánk eredménytelen lett volna. A magyarság léte ellen törő sovén nacionalizmust nem tudtuk ugyan legyőzni s talán messze vagyunk még attól a jogállapottól, amelyet a gyulafehérvári határozatok, vagy akár csak a párisi kisebbségi egyezmény alapján is élveznünk kellene, de kétségtelen, hogy még sokkal kedvezőlenebb volna a helyzetünk, ha megmaradtunk volna a passzivitásban.

Nemcsak parlamenti eredményeinket kell itt tekintetbe venni, — bár ezeket sem szabad lebecsülnünk, — hanem értékelnünk kell különösen a magyarság erejének azt a nagy megnövekedését, amely a politikai aktivitás nyomán bekövetkezett. Hiszen nemcsak a magyarság országos politikai megszervezése fűződik az aktivitáshoz, hanem a magyar lélek öntudatra ébredése s a magyar kultúra szárnyrakapása is. Nemcsak párttagozataink alakultak meg az aktivitás kapcsán, nemcsak a parlamenti életbe, a városi és községi közigazgatásba kapcsolódunk bele ennek következtében, hanem azóta működnek újra szerte az országban kultúregyesületeink is s azóta nvert újra othont nyilvános előadótérmeinkben a magyar nyelv, a magyar irodalom, költészet s a magyar dal is.

Passzivitásban maradv a lassu pusztulás felé haladtunk volna, az aktivitással új életre kaptunk. *A megkezdett uton kell tehát haladnunk továbbra is*, az eddiginél még élénkebb tempóban.

Karácsonyi intervju a Bánság kormányzójával,

aki bensőséges szeretetéről tesz vallomást: Aradnak és az Aradi Közlöny útján kíván minden aradnak boldog karácsonyi ünnepeket

Bocu Sever legemlékezetesebb karácsonya az aradi fogházban

Imbuzeanu kormányzó kabinetfőnök készségesen bejelent Bocu Sever bánati kormányzónak és pár pere múlva előzékenyen közli:

— A Kegyelmes Ur kéreti.

Bocu Sever meghívt dolgozószobájában szívélyesen fogad és nyomban kérdezősködni kezd aziránt, mi újság Aradon.

— Minden aradi esemény érdekel — mondja — és ezért örülök, ha egy aradi felkeres.

— Ismertetni szeretnénk a kormányzóság jövő programját és eddigi mérlegét.

Bocu Sever elgondolkozik.

— A jövő év legfontosabb eseményének — természetesen a magam szempontjából — azt a gazdasági kiállítást tekintem, amelyet Temesváron rendezni akarok — közölte a kormányzó. — Ne csodálkozzanak azon, hogy oly nagy előszeretettel kezelem ezt a kérdést, mert véleményem szerint ez a kiállítás nagy behatással lesz a kormányzóság jövőjére.

Főként az állatexportra, amely hivattott lesz

Aranyerek

Az aranyerek okozta borzasztó kínok és szenvedések gyorsan enyhülnek és gyógyulnak a Cadum kenőcs használata következtében. Igyekezzon haladéktalanul beszerezni egy tégellyel. Ara...

erősen enyhíteni az itteni gazdasági depressziót. Ez a kiállítás, egész Középeurópát hozzánk fogja irányítani, ami természetes is, mert az állattenyésztés szempontjából oly fejlődés mutatkozott nálunk, amely jogosít arra a feltevésre, hogy

kedvező körülmények között dominálni tudunk Középeurópában.

Hogy ennek mi lenne a gazdasági előnye, azt hiszem felesleges fejtegetni.

Természetesen itt is támogatásért kell fordulnom a mi sajtónkhoz — folytatta Bocu Sever — amely mindenkor megtette kötelességét, amely a nehéz időkben erkölcsi energiát öntött belénk a további kitartáshoz. Az állattenyésztés fog kivézetni bennünket a buzadarak esése folytán beállott anyagi krízisből és meg vagyok győződve, hogy ezzel a kiállítással nagy szolgálatot teszünk az országnak.

Bocu Sever ezután a Kormányzói háfasköréről beszél, amelynek egyik energikus harcosa és amelyért a miniszterekkel támadt konfliktusai ellenére, továbbra is lelkesen küzd.

— A kormányzóság megalakulása, sajnos, a gazdasági krízissel esett össze — fejtegeti a kormányzó. — Egy ilyen mélyreható reform, ha előnyösebb viszonyok között születik, sokkal nagyobb eredményeket tudott volna produkálni.

Igy is azonban nyugodtan állithatom, hogy a kormányzóságok megszüntették az egészségtelen önzülést a főváros felé. Nem ideáлом az akták elintézésébe önteni energiámat, de mégis mondhatom, hogy sokezer akta indult el innen, ebből az épületből és sok embert kiméltünk meg a nagy költségeket jelentő bucuresti-i utól és a még költségesebb bucuresti-i baksitól.

Nincs földi tökéletesség — folytatja emelt hangon Bocu Sever — de hiszem és állítom, hogy a temesvári kormányzóság kiirtotta az irodai korrupciót. Viszont sokat nem tudunk megvalósítani az elmúlt év programjából a gazdasági válság miatt. Nagy örömmel néztem a hivatalos aradi látogatásom, vala-

Költészetem

— Szabóteska Mihály utolsó verse —

Hogy én nem lettem nagy poéta,
Csak ilyen apró, nótázó legény:
A muzsa volt az oka annak,
A születésem idején.

Leküldte Isten akkor hozzám,
Hogy rendszerint csokoláta meg
S a homlokom helyett ő tévedésből,
A szívemet csokoláta meg!

Ez az egy tévedés okozta
Az én sok többi tévedésem!
Hogy amióta élek, a szívemnél
Nem volt egyéb vezérem!

Ezért nem is vihettém én
A mi korunkban soha többre,
Ezért maradok én, ezért —
Szegény nótázó ember mindörökre.

Ezért nem boldogulok én
Kint a világban semmiképen!
Ezért marad, amit én mondok,
Sok ember előtt sütétségben.

Ezért irnak mások ezerszer
Okosabbat az én könyvemnél;
Ezért nincs egyéb az enyémben
Együgyű, jámbor szeretetnél!

Ezért nevetnek engemet ki,
Hogy az eszemet nem használom:
— S ezért nem adnám én a szívemet
Semmiért a világon!!

Mese az éhes diákról.

Írta: Rubin László.

Amikor a diák a nagy boltba, kirakott ételek és izes cseledek közé benyitott, a nyál a szájában összefutott. Ropogós, friss, illatos húsok, halak, sajtok, sütemények tárultak elé.

Körülötte elegáns vevők és udvarias segédek sürgöttek-forogtak s hőkkenve gondolt a cseszelt ruhájára, amint szerényen és lökdösve közöttük-ténfergett.

— Ellenség földjére tévedtem, villant föl az ösztönös mélyből, a szavak kutijából, kábultan.

Körülnézett, hogy nincs-e szózott hering, mert napok óta azon élt.

Utálta a szózott heringet.

Körülnézett s a finom falatok közt eukrozott gyümölcsöt látott. Egyszer, gyerekkorában, a lakodalmon volt olyan... Felnőttek érték, gyerekek nem jutott...

A nagy boltban régi vágya fölszakadt és soha úgy nem epekedett semmi után, mint e percben a gyümölcsökért, a hering savával gyomrában. Mint a holdkóros, csak ment rá... Bizonyosan azt sem tudta, hogy látománya, vagy valóság-e? Sem azt, hogy föllázadt, vagy megőrült-e?

A gyümölcsök közül egyet megmarkolt és a zsebébe dugta. Oly nagy volt, hogy a zsebből kidagadt.

Lódult a boltból és enni, enni akart.

Fatva menedéket keresett, kapualjat és a szomszéd uccában egy épülő ház palánkja mögé rejtőzött.

A gyümölcsbe mohón bele akart harapni, de közvetlen maga mögött ujjongó, fölriadt gyerekhangot hallott.

Hatranézett.

A téglakön napszámoscsalád ebédelt. Az asszony öléből, ahonnan öröm és bőség fakad, főtt krumpli füstölgött. A gyerek egyik kezében fekete kenyeret, másik kezében éretlen zöld uborkát tartott s karjait röpülésre tárva, kidülledt szemmel bámult a gyümölcsre.

A diák lenyugózva nézte. Ilyen sővargást még sosem látott. Ő maga volt az a gyerek, a lakodalmi sereglésben, egykor... Kezét, melyben zsákmányát tartotta, lassan kinyújtotta felé.

A gyerek a fekete kenyeret s a zöld uborkát abban a pillanatban leejtette s szájából kifordult valami zöldesfekete pép, mintha hirtelen undor lökte volna ki. Nekiesett a gyümölcsnek és marta, falta, tömte magát.

A napszámosasszony elzékenyülve kérdezte:

— Drága lehelett ugy-e?

— Loptam.

Rámereedtek. Sápadt, zilálí volt. Nem kételkedtek, hogy igazat beszél. Csak álltak ott, heves lélekzettel.

Közben a gyerek az egészet egyvögéből megette. Akkor a diákhoz lépett és maszatos ujjával, mosolyogva, az arcába bökött.

Megköszönte, gondolta a diák. Mintha a szeretőm csókolt volna meg...

— Megyek már, mondta.

Kezefigtek, a napszámospár keze az asszonyi kéz is, olyan érdes volt, mint a terméskő.

Az uccán boltok közt ödöngött. Elővette a pénzt és megegyszer megszámlálta. Nem lett több...

Egy vegyeskereskedés előtt állt. Benyitott s halkán heringet kért.

mint a beiktatás elé és Maniu Gyula nem egyszer mondotta nekem:

— Nagy öröm lesz számomra a beiktatás napja, mert legnagyobb politikai tényemnek a Kormányzóságok felállítását tekintem.

Sajnos mindennek el kellett maradnia.

— Kegyelmes Uram, mit üzen Aradnak?

A kormányzó — Aradról

— Változatlan szeretetemet és jóakaromat — felelte a kormányzó — mert Aradhoz nagyon-nagyon sok szép emlék köt. Az elmúlt évben

egyetlen aradi kérvényt sem utasítottam el, minnek egyik főoka az, hogy a mi józan publikumunk nem is kért lehetetlent. De mindig és mindenben számíthat Arad az én segítségemre. Amikor egy-egy órára beszáladok Aradra, szinte elérékenyülök, mert minden ucca, minden ház régi emlékeket idéz fel lelkemben. S valahányszor aradi akta kerül a kezembe, ezzel a különleges szeretettel bírálok el. *Boldog vagytok, valahányszor egy kis jót tehettek Aradnak és igyekszem minél többször a jöttel és boldogságát érezni.*

— Kegyelmes Uram, Arad nevében köszönöm szép szavait. Még csak egyet. Kérem, térüljön vissza néhány percre a múltba és a sok emlék közül mondja el: melyik volt a legemlékezetesebb karácsonya?

— Emlékezetes karácsony? — tündött a Kormányzó. — Igen. Volt. És furcsa.

Életem legemlékezetesebb karácsonyát éppen Aradon töltöttem.

Azt hiszem 1909. telén volt, amikor egy sajtópörből kifolyólag az aradi „marosparti hotel” vendége voltam pár hónapig. Eljött a karácsony, amelyet a szürke cellafalak között kellett töltenem. Az akkori ügyész — nevére már nem is emlékszem, de nagyon jóindulatú ember volt — a szabályok dacára megengedte, hogy a kisleányom, aki akkoriban négy éves volt, a napot velem tölthesse a börtönben. A rabok olyan áhítattal nézték a kisleányt, mint-ha egy karácsonyi angyal pottyant volna le az égből a szomorú börtönbe, hogy mosolyával megvirasztalja az elcsüggedteket. Száz és száz fogoly vette körül és simogatta meg a haját.

— A gyermek — folytatta halkán visszalelkézőségeit Bocu Sever — velem együtt hallgatta végig a karácsonyi misét a börtön kapujánál és ártatlan elgondolásával nem is tudta elképzelni, hogy este miért nem mentem vele haza és miért könnyeztem, amikor elbúcsúztam tőle... Azóta sok esztendő múlt el és mégis, minden karácsony reggelén eszembe jut az a sóvárgó szeretet, amivel kisleányomat vártam és az a szomorú ünnep, amit a komor falak között kellett eltöltenem.

Karácsonyi üdvözlöt

Az utolsó szavak alatt már bejött a szobába Imbuzeanu titkár, aki jelentette a kormányzónak, hogy többen várják.

— Látja, milyen hamar rántják vissza az embert a múltból a jelenbe? — kérdezte mosolyogva a kormányzó — de végeredményben — tette hozzá — a jellel a jövőért dolgozunk. És az a legfontosabb.

Bocu Sever szívélyesen vett búcsút és még ezt mondotta:

— Kívánok Arad és Aradmegye polgárainak boldog karácsonyi ünnepeket és kérem az Aradi Közlönyt, annak tolmácsolására.

A Kormányzó erőteljes alakja eltűnt a magánroda ajtajában. Bocu Sever folytatta a néhány percre megszakított munkáját, melynek eredménye minden elismerésnél és minden bóknaál jobban kárpótolja ezt a fiatalos energiával, tetterővel teli férfiut, aki a meddő politikai bársonyszékét a munkaszállal cserélte fel.

Marosi Rudolf.

TARTS KI MAGYARSÁGOD, magyar anyanyelv, magyar nemzetiség mellett, bárki is akarna szép szóval, rábeszéléssel, ígérettel, fenyegetéssel, vagy erővel rábírni más vallomásra!

Bort...? Buzát...? Békességet...?

A nyomor fekele angyala virraszt az Arad-hegyaljai gyermekek kará-

„Fekete lesz itt a karácsony, még ha patyolatfehéren is esik a hó...” — **Élő csonyi álma felett halottakat csináltak belőlünk, — sóhajtlák a gondterhelt, pénztelen gazdák**

— **Szertefoszlott a régi karácsonyok nyugalmas békéje, mert megmaradt a buza és a bor.** —

Két kis gyerek áll a földhöz lapult, zsuppal fedett, fehérre meszelt ház előtt. Apró, agyonfoltozott bocskor, színes gyapjuharisnya a lábukon. Fejük bebugyolálva, öt-hat évesek talán. A hegyaljai falun végig-végig száguld a szél, a gyerekek összébbr húzzák magukat, egymás kezét fogják, a távolbafutó sínekre bámulnak és egyszerre megszólal az egyik:

— Jön a motor...

A falujuk talán még soliasem hagyták el, játék-vonatról, játék-autóról, játék-repülőgépről még hirt sem hallottak: szórakozni, ismeretlen embereket akarnak látni: kiállanak ide a hidegbe, nézni ezt a nagy „játék-vonatot.”

A motor egyik ablakából figyelem őket. Még egy pár nap és itt van a Karácsony. A két kis gyerek bizonyára bent lesz a meleg szobában; a motor berregésével mit sem fog törődni; ki nem csodálta mindent-felejtő gyermek-szemmel a sok „angyal-hozta” karácsonyi meglepetést...? A kalauz füttyöl, a motor lassan meg-

Csöndes tragédiák Greta Garbo és Edgar Wallace plakátjai alatt...

Egy fehérre meszelt ház falán, Hollywoodot juttatva eszembe, egy helybeli moziplakátról a „nagy” Greta Garbo neve tekint felém és alig egy pár lépéssnyire innen egy másik plakát a következő műsort: *Wallacenak egy izgalmas filmjét hirdeti.* Mellettem az uccán parasztok beszélnek. Megállok. Vajon miről folyik a szó? Hogyan készülnek az ünnepre, mit terveznek karácsonyra? Lesz-e bevásárlás?

— Élőhalottat csináltak belőlünk, — mondja fázósan egy öregedő gazda. Élünk, de nem tudunk mozogni. A tavasszal, mikor elkezdjük a munkát, még volt valami összekuporgatott pénzem. Most? Híre sincs már annak. Azt kérdeim, mi lesz a tavasszal? Miből fogunk vetni? Egy hold szőlő termését adtam most el, hogy kifizethessem az adómat...

A többi helyesél. A litánia nem új. Vasárnaponként, amikor összejönnek, újból és újból elmondják a bajokat. Már tovább akarok menni, amikor csendesesen megszólal egy másik.

— Most tudom csak, hogy *hogyan boldulhat meg valaki.* Néha éjszaka felébredek, érzem, hogy egész szokatlan dolgokon kezd járni az eszem. Gondolkozom. Már szinte felkelek az ágyból, hogy na, valamihez fogok. — és akkor hirtelen a fejemre csapok: *Te, hát mi ez? Megboldultál? Akkor veszem észre, hogy már rajta voltam az uton: már kezdett megbomlani az eszem...*

Döbbenetesen hat a „józan” parasztnak, a „föld egészséges emberének” ez a józannak cseppet sem mondható szava. Valahogy erősen érzem a jelenet groteszk voltát: az aradmegyei, földhöz ragadt földműves panaszzavát Greta Garbo és Edgar Wallace plakátja alatt.

Akkor tavasszal új hazát keresnek.

A szépen épült, tágas udvaru házak, a néha városiasnak tetsző épületek bizonyítják, hogy *milyen jómódu volt valamikor ez a vidék.* És ami a legfeltűnőbb, a parasztházak közül nagyon sokon ott díszlik a cédula: *„Ez a ház eladó.”* Betérek az eladó házak egyikébe. Élete delén lévő, erőteljes parasztember fogad szívólyes, magyaros barátságossággal. És csakhamar megindul a beszélgetés is:

— Mi az oka, — kérdeim, — hogy a faluban annyi az eladó ház?

A gazda rám néz és — talán a megszokás miatt — sokkal szárazabban kezdi el a beszédet, mint ahogy az ember várná.

— Nyakunkon van a köté — mondja — már csak meg kell rántani. Nem érünk mi már

indul és a szélben magukra maradnak a földhöz lapult házak, zsuptetők és az alattuk élő emberek. A két gyerek hosszasan néz a villamos után...

Hallgat a falu.

A szürke horizontból egyszerre kidomborodnak a gyoroki határ konturjai. Végig a dombokon szőlőkarók sorakoznak föl egymás mellé, mint egy hatalmas temető fakesztjei. A villamos megáll. *Vasárnap van és az ucca mégis néptelen.* A szomszédos vendéglőben is alig vannak emberek.

Elindulok az uccán, végig a hegyaljai falun, amely problémává nőtte ki magát: amely, itt, valahol a Maros mentén, a dombok között eldugva, oly erősen, közvetlenül érezte meg azt a gazdasági válságot, amelyről a Város egymásután tartja a konferenciákat. Végigmegek a lázbeteg falun; *az ünnepvárást keresem a falusi kereskedőben, a kisiparosban és a parasztban, aki mellettem elmegy, — keresem a Hegyalján: a Karácsonyt.*

Itten egy fabatkát sem. Hát ezért eladók a házak. *Vagy nincs már pénze kenyérre az embernek és akkor egymásután adja el ökrét, házát, vagy pedig — mint jómagam is, — menni akar innen, olyan helyre, ahol legalább a mindennapi megkeresi. Én Kanadába készülök és a tavasszal leszünk még egy páran, akik itthagytuk ezeket a szőlőhegyeket. Ott talán másképp lesz... Itt már semminck sincs értéke. Sem a munkának, sem a bornak, sem a földnek.* Hát lejért adom el a bor literjét, melybe legalább a dupláját fektettem. A föld amit *hétvezér* lejért vettem, most *kettőért* megy el...

— Itt a nyakunkon a karácsony és nincs pénzünk. Nem tudunk még télire való ruhát, csizmát sem, vagy karácsonyra ajándékot venni. Fekete karácsony lesz itt, a Hegyalján — még ha patyolat-fehér hó is esik. A mi szegyeink lennének, hogy így állunk...? Mi dolgozunk hajnaltól napestig és — liába, — semmi lát-szatia sincsen.

A szavak csendesesen, szinte egyhangúan peregnék ajkáról: panasza, panasza, mely véget nem ér. És beszéljen itt ma bárkivel az ember, nincs olyan, aki a bajokra ne terelné a szót.

Emlékezés az elveszett öröme.

Innen a plébánoshoz megyek el: ahoz az emberhez, aki bizonyára a legjobban ismeri a falut.

— Valamit talán a régi karácsonyokról és egyet-mást a mostaniról — teszem fel a kérdést.

— A régiekről...? — Kezdi. Azok sem voltak fejedelmiek. Csak mindenkinek meg volt a maga karácsonyfája, a télire való csizmája, az új ruhája. Mindenki süttött-főzött, készült a karácsonyra. Mindenki érezte, hogy most van kezében egész évi munkájának a gyümölcse: most szünet után, nyugodtan élhet egy darabig. Van miből bevásárolni, megünnepelni a karácsonyt —, mert hisz egész évben dolgozott.

— És most?

— Ma ez mind nincs meg. Azt hiszem, hogy az 1930-as karácsony sokáig emlékezetes lesz a Hegyalján. Kevés itt az oknak a száma, akik bevásárlásokra gondolhatnának. Nem lesz ünnep a karácsony az itteni kereskedőnek, nem lesz meg a szokott karácsonyi forgalom és nem ünnepel a paraszt sem, mert nincs miből bevásárolnia. *Nem egy ember jön hozzám panaszkodni, hogy mennyire bántja, amikor arra gondol, hogy egyszer egy évben, karácsonykor sem tud örömet okozni azoknak, akiket szeret...* Am, aki ma nem akar rálizetni a mun-

Kájára, az nem adja el a borát. Én, ha ideí ter-
mésesen túl akarnék adni, a tőke kamatait
nem is számítva, legalább 20.000 lejt fizetnék
rá a szőlőre. Pedig sokan kénytelenek eladni
borukat, még ha rá is fizetnek — csak hogy
pénzhez jussanak. Gyoroknak kb. 2200 lakosa
van. Ennek mintegy 80 százaléka magyar.
Meg lehet állapítani, hogy az áldatlan visz-
onyok következtében nyílt erősödik a kivándor-
lási hullám. Különösen a magyar gazdák sze-
dik fel sátorfájukat és indulnak el az Új világ
felé.

Sok minden elír két felírás között.

A község háza előtt vagy négy-öt darócru-
fás paraszt áll. Később tudom meg, hogy azok
közé tartoznak, akiket a föld, a bor ára mind
nem érdekel, — mert ők a nincstelenek, a föld-
nélküliek: a napszámok. Azok, akik — mint
elbeszélük — 40-60 lejes napszámokért ástak, ka-
páltak, szüreteltek az idén az Arad-Hegyalján.
Sok volt a munkás, a munkabérek rendkívüli
módon redukálódtak és sok olyan szőlősgazda
volt, aki — mivel neki sem ment valami jól —
színtén elment napszámba dolgozni.

Az egyik gazda bevisz a község háza ka-
puja alá. A földművelésügyi miniszteriumnak
egy nagy propaganda plakátja van ott kifüg-
gesztve és rajta hatalmas betűkkel a felírás:

VESETEK BUZÁT!

— Hát miért vessünk? — kérdi. *Hogy há-
rom mázsa buzát egy pár csizmát vehes-
sünk? Hogy egy kiló cukorért 15 kiló buzát ad-
junk? Hogy ráfizessünk. Miért? Guny, kérem
engedelemmel, itt ez a plakát!*

Elmegyek valahova megebédelni. A ven-
dőglő üres, én vagyok az egyedüli vendég.
Mintha az alkohollelles propagandának mu-
tatkozna itt csodálatos hatása — senki sem
iszik. Amikor délután megegyeszer végig me-
gyek a falusi utcán, egy címtábla ragadja meg
figyelmemet, mely egy asztalos házra van ki-
szögezve. Egy címtábla, mely mintha a Hegy-
alja szimbólumaként függne ott, mely — szim-
bolikusan — mintha ennek a vidéknek legelső-
rendűbb közszükségleti cikkét hirdetné. Az
asztalos neve alatt ez áll:

„KOPORSÓK KÉSZEN KAPHATÓK.”

Gyerünk tovább. Az ember hazavágyik...
A gyoroki dombok már a szürkületbe vesz-
nek, amikor bejut a villamos. Nagyon sok im-
presszióval és valami nyomasztó érzéssel ha-
gyom el a falut, a gonddal teli, verejtékes
arcu embereket, azt is, aki már a megzavaro-
dás szélén áll és azokat is, akik itthagyják a
dus szőlőket és szántótereket — és nem tu-
dom megállni, hogy legalább gondolatban ne
kivánjak a Hegyaljának boldog Karácsonyi ün-
nepeket; és ha már erre az évre nem is lehet,
hát jövőre: jobbat, dúsabbat, boldogabbat,
mint az idej volt.

A villamosban egy ismert aradi borkeres-
kedővel utazom, aki nagyon jól ismeri az itteni
viszonyokat és akinek elbeszéltem tapasztala-
talmat.

— A helyzet ugyanaz az egész Hegyalján
— mondja. Legyen az Gyorok, Ménes, Világos
vagy az ezeket környező kisebb falvak; min-
denütt az egész szőlővidéken ugyanilyen meg-
döbbentően néheznek a viszonyok.

Almodnak a gyermekek.

Egyhangú berregéssel fut a szántóföldek,
falvak között a motor. Kinézek az ablakon. Az
alacsony tetű házakban egymásután gyulnak
ki a lámpák és néha felbőg az istállóban egy-
egy téhen. A házakat, a kapukat figyelem.
Senki sem áll kint a sínpárokat kémlelve, senki
sem várja a „játékvonatot”, a gyerekek már
lefelejték, rég alszanak az apró-ablaku szo-
bákban. Almodnak karácsonyról, kiscsizmáról,
új gunyáról, édességről, sohasem látott játé-
kokról és ki tudja még miről, ami megfordul
egy parasztyerek agyában —, amit azonban
nem fognak megkapni, amit nem lehet jórés-
ze”, „negyven lej a hegyaljai napszám” és
„hat lej az ára az idej ujbórnak...”

Almodik a nyomor és nehéz lélekzettel
hallgat az éjszaka a Hegyalja felett.

Molnár Tibor,

A budapesti ARADI SZÖVETSEG visszavárja elnökét a külügyminiszeri székéből

Beszélgetés egy rózsadombi villában gróf Károlyi Gyuláról és a beérkezett ara-
diakról — „Aki Aradon jönnek bizonyul, máshol a legjobbak közé kerül...” —

A Szövetség 1931-ben tartja tizesztendő jubileumát

A közülünk elszármazott aradiak, — úgy
tudjuk, — csak a magyar fővárosban alakított-
tak egyesületet. A budapesti szövetség élénk te-
vékenységet fejt ki és munkája jórészt odairá-
nyul hogy segítse azokat az aradiakat, akik a
távol idegenben a támogatásra rászorultak.

Budapesti tudósítónk felkereste dr. Ortu-
tay-Tiszti Lajos miniszteri osztálytanácsost, a
Gangz-gyár ügyész-főtitkáriát, aki szép karri-
ert befutott fia néhai Tiszti Lajosnak, az egy-
kori kitűnő aradi lapszerkesztőnek és ki rózsad-
ombi villájában szíves készséggel állott lapunk
rendelkezésére. Munkatársunk mindenekelőtt
szerencsét kívánt az Aradi Szövetség alelnöké-
nek az építkezéshez, ő azonban mosolyogva há-
rítja el a gratulációt.

— Angliában egyszer azt a közmondást
hallottam, hogy az építkezés kellemes tönkre-
menés. Most azt tapasztaltam magamon, hogy
ez a mondás csak részben igaz: tönkremenés,
de egyáltalán nem kellemes!

— Mi újság az Aradi Szövetségben?

Az új magyar külügyminiszterről

— A legfrissebb újság az, amit az Aradi
Közlöny már megírt, hogy elnökünk, gróf Ka-
rolyi Gyula lett a magyar külügyminiszter.
Különb emberre alig eshetett volna a kormány
választása. Károlyi nemcsak típusa az európai
műveltségű és modoru arisztokratának, aki
rendkívül higgadt és körültekintő diplomata is,
hanem emellett izzig-vérig modern gondolko-
zású és rendkívül aktív tetteirejű ember is, aki
még ma bírja a kormányelnök és az országgyűl-

lés teljes bizalmát. Egyénisége pártok felett
álló, elismerten komoly érték a magyar köz-
életben.

— Ki kerül most az Aradi Szövetség elnö-
ki székébe?

— Az elnökséget az

*ő minisztersége idejére nem töltjük be;
ezt a tipikusan aradi tisztséget fenntartjuk
számára a minisztersége utáni időre.*

Addig ott van a Szövetség társelnöke, báró
Urban Péter országgyűlési képviselő és az
ügyvezető elnök, Sármezey Endre kormányfő-
tanácsos. Egyébként Károlyit mi a Szövetség
életében nem nélkülözhetjük. Energiája való-
sággal ragadós példa mindenkinek, aki szívós
és békés munkával alkotni akar. Ami egyén-
iségét illeti, ez pontosan az, amit Emerson leír,
amikor azt mondja: „Könnyű a világban a vi-
lág véleménye szerint élni, könnyű a magános-
ságban a magad véleménye szerint élni. Am
az a nagy ember, aki a tömeg forgataga közé-
pette is tökéletes nyugalommal meg tudja
őrizni a magánosság függetlenségét.” De
akármilyen magasra emelkedik is Károlyi
Gyula gróf, mi aradiak nem a külügyminisz-
tert fogjuk látni benne, nem a koronaórt és a
fejszőhízi tagot, sem a kamarást és a nagy-
bírtokost s nem is a politikust és a miniszter-
elnök bizalmasát, hanem mindenkor a volt
aradi főispánt.

— Történt az idén valamilyen nevezete-
sebb esemény a Szövetség életében?

Aradi írók és művészek, akik beérkeztek

— Mindenekelőtt meg kell említenem, hogy
a Vas-uccában

Szövetségünk megnyitotta új helyiségét,
mely központja az aradi ifjak szövetségi életé-
nek. Ez a helyiség közvetlen közelében van az
Országos Stefánia Szövetségnek, ami azért
fontos körülmény, mert minden mozgalomnak
életető lelke a páratlan agilitású Szathmáry
Géza, aki igazgatója az Aradi Szövetségnek és
egyben gondnoka a Stefánia Szövetségnek.
Rendeztünk egy igen szépen sikerült október
6-iki gyászünnepélyt és ez alkalommal is
konstataltuk, hogy magas színvonalu ünne-
pélyt ki tudunk állítani tisztán aradiakból.
Vannak elsőrendű színészeink, Gál Gyula,
Fáy Szeréna, Odry Árpád, Uray Tivadar,
Rufnai Gábor, írónk Martos Ferenc, opera-
énekesünk Halmos János és általában minden
szakban és működési ágban a legelső között
találunk aradiakat. Csodálatos őstalaj ez a mi
városunk, hogy állandóan termel ki magából
telhetségeket, amelyek az elképzelhető legkü-
lönösebb és legváltozatosabb foglalkozások-
ban is kitűnően érvényesülnek. Régen ezt csak
lokalpatriotizmusból hittem, évtizedek tapaszt-
alata azonban erről végképpen meggyőzött.
Arad volt régen is az a vidéki nagy város,
amelyben a lehető legszerencsésebb összhang-
ban és ideális egyensúlyban egészítették ki
egymást a kereskedelmi, agrár és ipari ele-
mek, amelynek mindenkor magas színvonalu
szellemi élete volt s amely mindenkor közvet-
lenül be volt kapcsolva a szó nyugati érte-
lében vett művelődés áramlataiba. S Arad
volt az a város is, ahol mindig szerencsés
összhangban egyensúlyozódtak ki a társadál-
mi, felekezeti és a nemzetiségi eltérések is.
Nem csoda, hogy aki Aradon vitte valamire
szakmájában, vagy a közéletben, az bármely
nagy városban is megállotta helyét. Azt mer-
nem mondan, hogy

*aki Aradon jönnek bizonyul, az máshol a
legjobbak közé jut be.*

Tavaly olvastam egy cikket az Aradi Közlöny-
ben a „befutott” aradiakról; alkalmilag én is
meg fogok emlékezni a Budapesten „beérke-
zett” aradiakról,

— Mikorra várhatjuk ezt a cikket?

— A jövő év nyarán lesz 10 éves az Aradi
Szövetség; a jubileum alkalmából szívesen bo-
csátom rendelkezésre a megigért adatokat.

— Kérünk még néhány szót az aradi if-
jakról.

— Erről a kérdéssel csak az aradi ifjak
írni érzett nagy részvéttel tudok nyilatkozni.
Már kérdezték tőlem, hogy miért nem szere-
peinek mostanában fiataljainak az egyetemi if-
jusági életben, a főiskolai ifjuság pedig általá-
ban a politikai életben. Egyszerű a válasz:

*ma elsősorban a megélhetés gondjai fog-
lalkoztatják ifjainkat,*

ahik naponta a „Gedenke zu leben” goethel
jelszavával ébrednek és keserves kenyérgon-
dokkal küzdenek. Ifjusági szakosztályunk nem
is annyira társadalmi és szociális, mint in-
kább charitatív tevékenységet kénytelen kifej-
teni, mert a tandíj, lakás és élelmezési kérdé-
sek s a keresethez juttatás problémái állnak
ma előtérben. Ha igaz az, hogy a türelem nem
más, mint a reménykedés művészete, úgy a
mi derék és szegény aradi ifjaink valamennyi-
en művész-emberek, mert türelemben és re-
ménykedésben verhetetlenek. Tőlünk telhetőleg
igyekezzünk segítségükre lenni és szívből ki-
vánjuk nekik, hogy összetartásuk és szívós ki-
tartásuk meghozza a maga gyümölcsét.

— Van-e valami üzenet az aradiak ré-
szére?

— Ha erre a kérdésre a szívemből akarok
felelni, romantikusnak kell lennem és azt mon-
danom, amit minden idők legnagyobb roman-
tikusa, Chateaubriand írt szülőföldje harangjá-
ról, a „cloche natale”-ről: ebben a szóban,
hogy Arad, benne van — éppugy, mint a ha-
raugszóban — a hit, a család, a haza, a múlt
és a jövő, a bölcső és a sir. S hogy egy ma-
gyar költőt is idézzek, azt üzenjük Aradnak,
amit Reviczky olyan szépen megírt:

„Akit szerettünk, nem feledjük,

Bármit beszéljen ajakunk.

Megszentelünk, ha szívből hozzád,

Öt áldjuk, hogyha meghalunk...”

Arad a párisi Eiffel-torony árnyékában

Színes álmok és nemes ambíciók lelkesítik a Párisban élő aradi kolónia szorgalmas tagjait — Mit mond a diplomata, a boldog asszony és az újságíró . . ? — Gyermek, akik francia helyett — magyarul tanulnak.

Párisból jelentik: Kevesen tudják, hogy a „Ville Lumineuse”-ben, Párisban egy egész kis aradi kolónia él. Még kevesebben tudják, hogy a párisi Bákonyi rengetegében valamennyi erdélyi város közül úgy minőségileg, mint számbelíleg az idők folyamán Arad jutott a legrepresentatívabb képviselőhöz.

Valamennyien dolgos tagjai a francia fővárosnak. Egyrészt a gyakorlati munka különféle területein működik: a nagyobbik részük azonban a tudományok és művészetek kiadhatatlan forrásaiból merítget szorgalmasan. A Quartier Latin fő útjén, a Boulevard St. Michelen nem mulik hét, hogy a kolónia tagjai ne látnak egymást: bármily hatalmas is a francia főváros ember-fengetege, — az aradiak csak összetartanak.

Arad egyetlen párisi diplomataja

A Párisban kint élő aradiak közül a legelőkelőbb pozícióban jelenleg dr. Botis a párisi román követség titkára él. Lelkesen fogadja az aradi látogatót: látszik, szívből örül neki, hogy honfitársával beszélhet:

— Egyetlen célom és ambícióm — mondotta Botis dr., hogy itt teremtsék magamnak megfelelő egzisztenciát. Am . . . — de hiszen ezt maga is tudja, — nem a legkönnyebb dolgok egyike ez: minden esetre éltet a remény, hogy sikerülni fog.

A követség telefonjai mindenfelől csilingelnek, szinte percnként nyitódnak és csukódnak a vastag, párnázott ajtók, az iratesomók rengetege diktálja jelenleg a fiatal aradi diplomata munkáját.

— Üdvözlöm Aradot! — kiáltja vissza az ajtóból.

Ime, átadom.

Akik megtelepedtek . . .

Aradról származott el feleségével együtt Salgó dr. is, kinek Párisban kiterjedt orvosi klientúrája van. Modern házasság: amíg a férfi a betegeit látogatja, művészielkü felesége a Beaux Arts-on dolgozik.

— Csak a kezdet volt neliéz, — mondja a boldog fiatalasszony. Mind a ketten itt végeztük tanulmányainkat, elhatároztuk, hogy itt is telepedünk le: Képzelteti milyen nehezen ment, de hát istennek, most már mindenem tul vagyunk . . .

Környezetük barátságos, meleg, elegáns családi fészek. Szinte disszonánsan hangzik, amikor fölteszük a kérdést:

— No és . . . nem gondolnak arra, hogy visszajöjjenek Aradra? Egy pillanatra fölködlenek a megbírt kis párisi millióban az aradi Boros Béni-tér szílijeit; a tornyos városháza, a színházépület: aztán mind a ketten összenéznek, egymásra mosolyognak:

— Hát bizony nem valószínű a mi visszatérésünk . . . Most már, tul az egzisztenciánk közös megalapozásán, nehéz is volna, de sohasem lehet tudni, mit hoz a jövő . . .

Aradi uriaszony Kaufmann Iza is, aki Párisban Német István gyógyszerésznek a boldog felesége. Gyógyszerárú van a Quartier Latinben a Boulevard St. Michel sarkán. Titokban azt is elárulhatom hogy ők az Aradról fölkerült, még „zöldfülü” párisiak valóságos véd-szentjei, akik a kezdet nehézségei közepette mindig készséggel sietnek az újoncok segítségére és fogadósobájuk ajtaja bármikor föl-tárul a bűvös szőzámra:

— Aradról jöttem . . .

Boldog családi életet élnek, két fiuk van: még nem tanultak ugyan meg teljesen tisztán magyarul beszélni, de viszont — annál periké-kebb franciák. Nem, ők nem jönnek Aradra vissza, az egyszer bizonyos. De mindig örülnek, valahányszor aradiak keresik föl őket,

„Párisi tudósítónk jelenti . . .

Az Aradról származó és Párisban dolgozó fiokról szólva nem hagyhatom ki igen kedves kollégámat sem. Sokaknak élénk emlékezetében

él az egykori aradi uriaszony kedves profilja: Mann Ilonka Párisban az újságíró nemes hivatását föl-ti be; magyarországi és romániai lapokkal levelez.

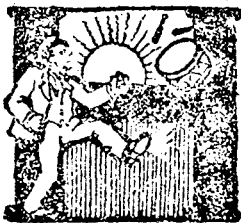
Állandóan el van foglalva. Fényképezőgép, újságkötegek és az obligát jegyzőkönyv nélkül el sem lehet képzelni már őt a párisi uccán, az előadótermekben, vagy a nagy politikai események zajlása közepette. En azt az alkalmat használtam ki a Boulevard egyik kis kávéházának bárja előtt, amíg kénytelen volt őt percre megállítani, hogy özsonnakávéját előgyassza.

— Hogy hogy kezdtem . . . ? Mindenesetre nem gondoltam arra, hogy a kollégák engemet fogják meg — interjúért. Az itteni akadémián tettem le az újságírói vizsgát, sikerült pár szenzációt szereznem lapjaim számára. Mindössze ennyi történt. Egyelőre én sem tudom, visszamegyek-e valaha Aradra: minden attól függ, mit hoz a jövő?

Kérdésekre már nem is marad több idő: egy csésze kávé roppant kevés ideg tart. Mann Ilonka már is bucsuzik; tovább repitük ambíciót.

Az orvosnővendékek, akik Aradról jöttek ide, külön cikket érdemelnek: de már is meg kell említem Kornis Margitot, aki a párisi or-

Ha pénzügyminiszter lennék..!

a én lennék a pénzügyminiszter...! Majd megmutatnám én...! Ismerős szavak ezek, sokszor elhangzottak már mindenütt. A legkülönbözőbb szituációkban. És könnyű szavak, mert kevés bennük a valószínűség. Nem lehet mindenkiből pénzügyminiszter.

Nekünk azonban sze get ütött a fejünkbe a dolog és ez vezetett arra az elhatározásra,

hogy feladjuk a kérdést: az aradi pénzügyminiszterek vezéreinek: mit csinálnának hát ők, akiknek a legszorosabb összefüggéseik vannak a pénzzel...?

Miként látják a mai helyzetből kivezető utakat az aradi pénzpiac vezető-egyénségei...? És hogyan fogják fel karácsonyi körkérdésünket: tréfásan-e, vagy a téma természetének megfelelő módon, a tréfas keretben is elmélyedő komolysággal...?

Van mit válogatni a teendők tömkelegéből . . .!

Az aradi pénzpiac legidősebb pénzügyminiszterének ezidőszert legidősebb vezérigazgatója,

Fodor Gyula,

az Aradmegyei Takarékpénztár R.-t. vezérigazgatója,

nem késelt magáévá tenni teljesen politikamentes körkérdésünk mindentől független, általános érdekű jellegét és ennek megfelelőleg volt szíves reflektálni is kérdésünkre: Mit tenne Ön, ha pénzügyminiszter lenne?

— Amidőn erre a tréfas kérdésre Igen tisztelt Szerkesztő urnak komolyan válaszolok — mondotta az aradi bankvezérek doyenje — nem azért teszem, mintha valami

nagyon csábító volna a gondolat pénzügyminiszternek lenni,

mert hiszen ez az állás a multban sem volt irigylésre méltó, de memyre nem az manapság, amikor az ország a speciális bajokon kívül

a világgazdasági válság

nehézségeivel is küzd,

Sajnos, mi is benne vagyunk ebben a válságban, amelynek legfőbb eredője

a mezőgazdasági krízis,

s mely legelsősorban és a legintenzívebben az őstermelő, másodsorban pedig az ipari államokat támadja s rendíti meg alapjukban. A válság megszüntetése, vagy legalább enyhítése a legégetőbb és a legfontosabb feladat, amelynek megoldásán a világ legkiválóbb politikai és közgazdasági hosszú idők óta török a fejüket.

Erre a kérdésre óhajtok e helyütt országunk szempontjából néhány gondolattal reflektálni, Kormányza-

vos! fakultás egyedüli aradi nőhallgatója. Viszont szorgalmával legalább tizzel felér. A többi fiatalok: Gellért, Gerő, Krenner, Münch, Polák és Szántó azért ugyancsak nem hagyják magukat és nincs messze már az idő, amikor a sok fáradság és munka megtermi majd a gyümölcsét és valamennyien mint kész emberek hagyhatják el a párisi egyetem padsorait.

A tervek egyformán színes szárnyain

A kis kolónia többi tagjai a legváltozatosabb művészeti pályákon specializálják magukat. U. Éghy Gissa két tanítványa: Rosenberg Boris és Szömörkényi Magda táncstudásukat tökéletesítik, Dalcrosenál és Mary Kummernél. Ugyancsak itt végzi tanulmányait a bátyjával együtt Auszterweil Annuska is. Szömörkényi Károly a Beaux Arts-on dolgozik. A két Rubletzky-testvér közül a fii kémiai tanulmányokkal foglalkozik, míg Rubletzky Panni különféle iparművészeti műtermekben tökéletesíti tudását. A kis aradi kolónia mindegyik tagját egyformán fűti az ambíció és színes tervek teszik csillogóvá előttük a jövőt.

Van még egy tagja a Kis Kolóniának, aki a párisi Kereskedelmi Akadémia hallgatója, de gyakran átesapong a reális számok világából az újságírás színes hasábjaira is. Ez a fiatalember is telve van rózsás tervekkel, — de talán róla ennyi elég is lesz. Ha megengedik, befejezésül talán a nevéet közlöm: úgy híviák, hogy

Rosenberg Sándor

tunk legfőbb gondját kell, hogy képezze a mezőgazdaság megsegítése és e végből

a termelési feltételeknek az elérhető értékesítési eredményekkel való összhangba hozása, agrárprodukciónk versenyképességének biztosítása, miáltal az agrár lakosság széles rétegeinek fogyasztó és vásárló képessége megjavulna

s ebből önmagából kivekeznék az iparnak, kereskedelemnek, valamint a vállalkozási kedvnek mai, trespéséből való újjáéledése.

Eme cél elérésére — többek között — bizonyára üdvös volna

a dunai államok egységes agrárfrontjának napiranden lévő mielőbbi kialakulása s a számbavehető fogyasztó államokkal való preferenciális szerződések kötése,

a mi agrártermékeink feleslegének megfelelő árban való exportját biztosíthatná.

Mindenkori pénzügyi kormányzatunknak a leg-gondosabban kell őrködnie a felett, hogy az állami pénzügyek rendje,

az államháztartás egyensúlya s ezzel kapcsolatban valutánk stabilizációja megingathatatlanul biztosítva legyen, valamint hogy a köz- és magánhitel, gyors és kifogástalan jogszolgáltatás által megszi-lárduljon.

Az állam háztartásában a jó gazda és az óvatós Kereskedő gondossága mellett a legnagyobb takarékos-ság elve érvényesüljön, a közterhek az egyes termelési ágak és gazdasági osztályok között — teherbíró képességük lelkiismeretes elbírálása alapján — arányosan és igazságosan osztassanak meg.

Az állami gazdálkodás takarékosága lehetővé kel-

Jene hogy tegye, hogy a jelenlegi, az egyes termelési ágakat terhelő súlyos adók fokozatosan mérsékelhetők legyenek,

ami nem csak sok existenciának a megmentését, de a termelés olcsóbbá tételével az árak mérséklését, tehát a könnyebb megélhetést is biztosítaná.

Régi és sokszor hangoztatott igazság az, hogy tökéletesen országunknak mindent el kell követnie arra nézve, hogy

minél több külföldi tőke jöjjön be az országba,

akár hitel, akár vállalkozás formájában,

Gyümölcsösztetési lehetőséget, biztonságot s védelmet kell általában nyújtani a tőkének, amely — különösen most — roppant érzékeny, de előbb-utóbb mégis jelentkezik ott, ahol az említett előfeltételeket biztosítva látja.

Az állam ragadja meg a kínálkozó legelső elfogadható alkalmat

külföldi kölcsönök felvételére,

amely kölcsönök egy jól átgondolt gazdasági program alapján kizárólag hasznos beruházásokra vonulnak fordítandók, ami nemcsak életileg hatna egész közgazdasági életünkre, hanem

Egy pár csizmát — egy mázsa buzáért!

— Hát kérem, kedves szerkesztő ur, — mondotta kissé elgondolkozva, — a kérdésre adandó felelet tényleg nem olyan egyszerű, mint amilyen egyszerűen fel lehet adni... De ha már pénzügyminiszterre kandidáltak engem is, a karácsonyi szám tartalmára, nem bánom: adok én is egy nyulifarknyi programot. Mondanom se kell, hogy az államháztartás egyensúlyát próbálnám meg helyrebillenteni: aztán a racionalizáláshoz fognék. Másodsorban elősegíteném a külföldi tőke bejövételének a lehetőségeit. A már bentlévők számára pedig a legnagyobb szabadságot biztosítanám.

Kíváncsi volna, ha a mezőgazdaság, mint az ország egyik generális erőforrása, mielőbb szanáláshoz jutson. Viszont ez csak akkor válik lehetséges, illetve eredményessé, ha a terményárak az ipari cikkek áraihoz nivellálódnak.

Magyarul: ha egy pár csizmát újra meg lehet venni egy mázsa buzának az áráért.

Viszont egy racionalisan keresztülvezetett árredukció után

fogyasztó-tömegeket is kell teremteni ehhez a művelethez. Hát én új fogyasztó-tömeget gyártanék...

— Milyen módon...?

— Ezt majd megmondom, ha pénzügyminiszter leszek.

Issekutz Géza,

az Arad-Csanádi Takarékpénztár R.-t vezérigazgatója.

A mindig előzékeny és udvarias bankvezér azonnal kész a válasszal, mire az obligát kérdésünket feladjuk.

— Csökkenteném a költségvetést, — mondja — aztán megfelelő kereskedelmi szerződések útján világparitásra emelném a mezőgazdasági termények jelenlegi árait. Harmadsorban előnyös külföldi kölcsönöket szereznék, — elsősorban is magántőkeforrásból.

...Beismerem, hogy

ez a harmadik pont különösen nehéz dió,

— mondja egy kicsit mentegőzve, — de mindenesetre a többi miniszter kollégáimmal karöltve talán sikerülne olyan feltételeket teremteni meg, amelyek révén a magántőke tényleg teljes bizalommal fordulna az ország felé.

Igy a földművelésügyi kollégával az adminisztráció és a végrehajtási törvény megváltoztatása után végleg rendeztetném a birtokviszonyokat.

Ezek a rendelkezések a jogbizonytalansági állapotok ellen irányulnának. Az igazságügyi kollégával az igazságszolgáltatási eljárás meggyorsítását tárgyalnám le. Higye el kérem, — mondotta a Vezér, — az egész kérdés olyan, mint ahogyan

az egyik fogaskerék fogal egy másik fogaskerék rovátkába kapcsolódnak... mindaddig, amíg az egész komplikált gépezet harmonikus mozgásba nem indul.

az ipar és vállalkozás foglalkoztatása révén lecsökkenteném a munkanélküliséget,

ami pedig szintén egyike a megoldandó legégetőbb aktuális problémáknak.

Habár benne vagyunk mi is a világgazdasági válság forgatagában, ne csüggedjünk, mert országunk, amely mérhetetlenül gazdag természeti kincsekkel és erőforrásokkal rendelkezik, sokkal előbb fogja kiheverni a krízist, mint más szegényebb országok.

Régi közgazdasági szabály és tapasztalat az, hogy a hanyatló konjunktúra után jön az emelkedő konjunktúra

és megfordítva. Minden bizonnyal most is így lesz, amiért is hangsúlyozottan mondom: higgyünk és bízzunk a kedvező fordulat mielőbbi elővetelében!

Ungureanu Béla,

az Erdélyi Bank és Takarékpénztár R.-t. aradi intézetének igazgatója

egyáltalán nem lepődött meg, amikor a Kérdésünket a mellének szögeztük. Egy bankigazgató ma már egyáltalán nem lepődik meg. Leszoktatták róla a gazdasági viszonyok. Csupán a szemüvegét törölte meg: tisztán akarja látni ebben is a helyzetet.

Ilyen természetű, generális jellegű intézkedéssel el lehet émi azt, hogy a paraszt is hosszulejáratu amortizációs kölcsönökhöz jusson, amely hamarosan megoldhatja minden krízisét a termelőnél gyökeredző gazdasági bajainak.

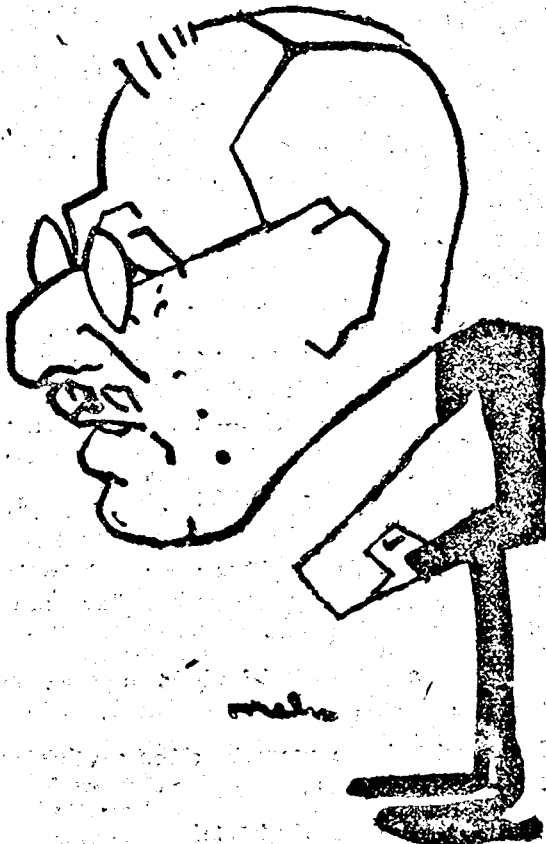
— Nem kell hozzá pénzügyminiszternek lenni, hogy az ember ma komolyan foglalkozzék ezekkel a problémákkal. Foglalkoztatják azok maguktól is az embert. Azt azonban el kell ismernem, hogy a fenti irányban haladnak is bizonyos kibontakozási munkálatok. Egy azonban minden esetre bizonyos: Popovici pénzügyminiszter ur előbb megoldja a függő kérdéseket, mint én — utóvégre ő mégiscsak jobban ért hozzá...

Weissenburger Ferdinánd,

a Banater Bankverein A. G. vezérigazgatója

pár rövid pillanatig gondolkozott a kérdésünkön, közben letelefont a váltóosztályra. aláírt öt-hat sürgős dispoziციót — s máris érdeklődve ismételte meg kérdésünket:

ARCKÉPCSARNOKUNKBÓL:

FARAGÓ REZSŐ.

A világ legkomolyabb embere. Ezt a komolyságot még újságíró korából örökölte, amikor az Aradi Közlöny hasábjain megjelent tréfás karcolatai mély és tragikus impressziókat váltottak ki az olvasóközönségből. Minden újságírónak példaképe ő; mindnyájan szeretnénk egy olyan banknak vezérigazgatója lenni, mint a Faragó Rezső pénztárosa.

Örök tavasz felé.

Írta: MÉCS LÁSZLÓ.

A szenvedéshez úgy kell készülődni, akár a fák:

előbb levetjük szép szírom-ruhánkat és minden álmodat mit a május ránk ad, aztán lehányjuk gögösen kitermelt gyümölcsöinket: rangot, hirt, szerelmet, aztán lehullong szétrongyolt, arany-bronz levél-ruhánk, ha őszi szél kalandoz...

Gyöker-lábon a télben és időben

így gázolunk, így meztelen! Varjak jajongnak rajtunk, ciklon cibál, fagy kinez: csak sóhajtok, de nem törünk meg, nincs rajtunk mi tájton, nincs terhünk! Így megyünk a téli tájon, bőrünk alatt Isten sok rügy-tojása álmódva vár, egy nagy tavaszodásra!

Igy készülődj béletség, buskomorság halál felé!

En már lehánytam a farsangi jelmezt, diákszerelmet, mókát! Ne kegyelmezz a gögnek, rangnak, sok szemét csatragnak! A ködben, kinban hallgasd egy harangnak szavát, mely a tavasz tornyában zeng, mert örök tavasz felé hi minden embert.

— Ja, hogy én mit tennék?... Körülbelül ugyanazt, amit most teszek. Egy pillanatig sem lehetnék nyugton, amíg elfoglaltságom van. Mint pénzügyminiszternek sem lehetne sokkal több, — legalább is ami a forgalmat illeti.

— Mindenesetre kérem, kijelenthetem, hogy nem adok intervjut. De ha mégis meg akarja írni a szerkesztő ur, annyit mondhatok, hogy a földművelő néposztályok aránytalanul nehéz terheken segítenek elsősorban is.

Nagyösszegű külföldi magánkölcsönöket csábítanék be az országba, amelyeket 7—8 százalékos kamat mellett, hosszú lejáratu kölcsönként nyújtanék, minden dolgozó gazdának 30—40—50 évre.

Ugyanakkor elrendelném, hogy a költségvetés minden egyes tételét körülbelül 25—30 százalékos kulcs szerint redukálja minden egyes minisztérium, mert az adókat behajtani ugyancsak a tempóban továbbra már nem lehet, mennyiségben pedig még kevésbé, tekintettel az adózók megcsappant számára. Államilag minden elképzelhető módon támogatnám az árak csökkentésének akcióját, az egész vonalon. A termelőnek prémiumokat adnék, olcsó nyersanyagot; a gyáriparnak államilag segélyezett munkástömegeket a termelés zavartalan biztosítására. Az áruk minőségét ugyan csak külön jutalmakkal fokoznám. A kereskedőket terhelő illetékeket és mellékadókat csökkenteném: ugyanakkor pedig megkezdeném az állami, modern bérházak építtetését.

— És a bankokkal mit csinálna, Vezérigazgató ur...?

— Semmit. Ha mindaz bekövetkezik, amiké a fentiekben nagy vonásokban érintettem, a bankoknak nem is kell több. Akkor megjavulnak a hitelviszonyok, lehetővé válnak a nyugalmasabb kihelyezések és

újra visszatérhetünk a kihelyezések kamatlábnak erős olcsóbbítására.

a betéti kamatláb további rohamos csökkentésére. Nem elég az például, hogy a Bánati Bankkegyesület 100—200 millió lejes német-holland amortizációs kölcsönt plasztíroz; ez lényegtelen összeg ahhoz képest, amennyire gazdáinknak szüksége volna. Mindazonáltal a külföldi tőke nagyobb érdeklődésére számíthatunk.

nagyarányú további beérkezése következik.

Addig is ott fogjuk meg a lehetőségeket, ahol kínálkoznak. Persze: külföldön.

— Ha erről újabb részleteket volna szives közölni...

A Bánati Bankkegyesület vezére már újra felemelte a telefonkagylót és onnan mosolygott vissza.

— Ez már nem tartozik a karácsonyi pénzügyministerséghez... Erről majd később többet is tárgyalhatunk... Adieu!

Befellegzett már az egykor híres aradi alvilág régi romantikájának

A hamiskártyásnak „nem megy a boltja”, a kis bicskás otthonfelelti a kését, egy halavány emlék regél csupán az egykori legendás Pagura Tóniról, aki ott halt meg a tömlőben, de élnek a külvárosi nyomortanyák éjszakai vámszedői

Klári mama, a Bercsényi-uccában úgy ül lakása küszöbén, mintha legalább is gyönyörű éjszaka lenne, pedig a sűrű cseppekben hulló havas eső erősen hirdeti a tél eljövételét. Klári mamának közepén elválasztott, penészszerű haja van, az sem az övé, hanem a mint mosolyogva szokta mesélni valamelyik aradi fodrásznál vásárolt... de a második részletet már elfelejtette fizetni.

Kint ül a kiskapuban a nyomor vámszedője

Most csibukozik és a pipa parazza a vaksötétben csak időnként világítja meg az arcát, a melyet ezernyi ránc és barázda hálózott be. Ez a különös teremtes néhány évtizeddel ezelőtt grandé dame volt Aradon.

loholtak utána férfiak — és ma abból él, hogy a külvárosi nők nyomora után szedi a — vámot...

— Már majd hogy éhenhaltam — mondja Klári mama. De most sok jó összeköttetésem van, hál'istennek, akik ilyenkor éjszaka mindig hozzám járnak.

— Na ja!... Így van ez; amikor másoknak jól ment, nekem rosszul ment a sorsom, de most nekem megy jobban!...

Nyílik a vasajtó, emberpár suhan ki a sötétbe, aztán eltűnnek az éjszakában. Klári mama visszatér a jó meleg szobába, amelyet mindössze egy ócska petróleumlámpás világít meg. Ugy ruhástól végignyújtózik az ágyon, mert lehet, hogy öt perc múlva megint csak kint fog pipázni a bejárati ajtó küszöbén.

Akinek ez a legnagyobb baja...

A külváros zeg-zugos uccáiban a sötétség magábaolvastja még a házakat is.

Az egyik pincéből még halvány világosság szűrődik ki. Közelebb érve, tisztán hallani, hogy

valaki fennhangon énekel

és hozzá kopácsol valamit.

Ingujjra vetkőzött suszter ritmusra üti a kaptafát a pincében és olyan szívhezszólóan kántál, mintha bánatát akarná elsimítani.

Odakint zuhog a havas-eső, süvit a decemberi szél és a cipész folyton csak ezt énekl:

„Csak tavasz ne lenne sohasem...

Én mindent felejténék...”

A nagyasztal mellett...

Valami igazság van a nótában, hiszen köztudomás, hogy a suszterek nem nagyon szeretik a tavaszt a külvárosban, mert tavasszal ott mindenki mezitláb jár.

Ujabb színváltozata a külvárosnak az a rácfertálybeli régi korcsma, amely a taxi-soffőröknek, konflisoknak, cigányoknak és obskurus alakoknak rendes találkozó-helye. A levegőben mérges füstgázok terjengenek, a kiszolgáló pult mögött fanyar arcifejezésű, 40 év körüli ember szundit, a talaj. Senki sem figyel arra, hogy a vendégek mit csinálnak, pedig a pulton van főliszervirozva a büffé és a vendégek sorra járnak fogyasztani a pulthoz. Benfentesek állítása szerint még eddig csak

egyetlen esetben történt meg, hogy egy cigány be akarja csapni a korcsmáros, mire a felháborodott vendégek agyba-föbe verték és kidobták a korcsma ajtaján...

Már a Gazsi bácsi is...

Két évvel ezelőtt halt meg Aradon az utolsó betyár: Pagura Antal. Feleségét holtan találták meg a Maros partján. Nem sokat lehetett rábizonyítani: tulságosan is nagy multiára való tekintettel azonban a fogházban maradt. Itt is pusztult el, tüdővészben.

Azóta nagyot változott a külváros élete.

Gazsi bácsi, a közismert disznókupec és hamiskártyás véletlenül vetődik a korcsmába,

Hónapok óta nem látták már, ezért a vendégek óriási üdvölgéssel fogadják. Gazsi bácsi az asztal mellé telepszik, de a cigányok hiába kezdik kicsomagolni a hegedűt, Gazsi bácsi lemondóan int kezével:

— Hagyjátok a fenébe — rossz volt a szaktítás, simon a leves!...

A cigányok vigyorgó arcára egyszerre komor fellegek raja telepedik:

— Hát már te is Gazsi!... Na iszen!... Verje meg a Devla!...

Siránkoznak még egy kicsit a cigányok, aztán újra összebujnak a korcsma-sarokba. Viharos fekete madarai a reménytelenül fekete külvárosi éjszakának.

Egy másik obskurus alakja a helyiségnek, hatalmas szál ember: a Joca bácsi. Arról hi-

Halló, halló...! Itt egy kis leleplezés a budapesti Studio titkaiból! Műsorunk következő számában R. Hegedüs Béby asszony interjú alakjában elmeséli, hogy mi minden történik a márványfalak, üvegkalitkák, színes jelzőlámpák nesztelen palotájában — Mi a különbség a színház és a mikrofon között...?

Azt hiszem, nem akadt talán még olyan rádiózó, aki ott ülve a szekrénykéje előtt, legalább is egyszer ne próbálta volna elképzelni magának azt a helyet, ahonnan ezek a távolról elinduló élvezetek feléje szállnak. Vagyis

milyen a stúdió belétele, hogyan is történik egy-egy leadás?

Az elképzelés a különböző fantáziák alapján jól, avagy rosszul sikerül, pontosan nem találhatja el, senki, mert senkinek nincs olyan kitűnő képzelőtehetsége, amellyel kifogástalanul le tudná magában festeni még a legtöbbet hallott budapesti stúdiót sem. Ahogy mondani szokás, azt látni kell, a maga izgalmaival, elevenességével, tökéletességével, bonhomijával.

Egy ismert aradi uriaszsonnyal ülök szemközt elegáns lakásának ebédőjében, aki közvetlen-közeli látta, keresztülélte a stúdió belételenek eseményeit. Ez az uriaszsony R. Hegedüs Béby, az aradi uritársaságoknak kedvelt tagja, aki nevét budapesti művészkörökben is ismertté, sőt elismertté tette. Operaházak színpadjaira termelt friss szárnyalású szopránja már nem egyszer csendült fel aradi koncertdobogókon és külföldi stúdiók mikroja előtt, jobban mondva mögött, anint ez majd későbbben kellőképpen ki is fog derülni.

Látogatásom célja kereken ez: R. Hegedüs Béby asszony elbeszélése, emlékei alapján közelebb hozni a nagy messzeségből a leadások lefolyását, mondjuk, ahogy az a pesti stúdióban történik. Sok minden kedves apróságát tudja meg a hallgató ez alkalommal a stúdió egyszerűnek képzelte világáról, ahol egy egészen kis külön ország él, mozog a rádióelőfizetők korrekt és művészi kiszolgálásáért.

Az asztalon csakhamar likőr, cigaretta és — csokoládé. Dus választék, ki mit szeret.

Mint ahogyan a rádióban: van, aki a kamarazenét, a könnyű jazzt, vagy esetleg a magy. kir. földművelésügyi minisztérium rádióelőadássorozatát kedveli.

R. Hegedüs Béby figyelmes háziasszony, de mint impressziógyűjtő rádióénekesnő is feltétlenül kiváló interjú-alany:

— Saját tapasztalataim alapján fogok beszélni — mondja — és tartsunk sorrendet. Induljunk el onnan, ahonnan a fellépésem el szokott kezdődni...

— A postás valamelyik szép napon (ez a nap mindig szép) értékes levelet hoz. A boríték feliratán ez áll: „Rádió” és a levélben Szóts

res, hogy kitűnően tud bicskázni.

Ugynevezett „nagy bicskás”.

Nem egyszer ült már fogházban a „természete” és legendás virtusa miatt. A jelenlevők egyike cigarettát kér Jócától, aki azonban fanyar mosollyal üríti ki a pálinkás frakli tartalmát:

— Hogy képzeled el, hogy nekem cigarettám is legyen? Hát nem tudod, hogy most már dolgozok?...

A vendégek kérdőjellel meredve várják a további magyarázatot.

— Nem érek én rá cigarettát keresni!

— mondja Joca bácsi, egy kicsit keserűen. Még a bicskát is otthon szoktam felejtetni... Pedig akkor már baj van...

Valahol messze a Külváros mögött a fölkelni készülő nap már megtörte az éjsötétet. Az apró külvárosi házak ablakszemében petróleumlámpák fénye gyullad fel itt is, ott is. Egymás után nyílnak a kapuk, férfiak és nők sietnek munkába. Egyik-másik a lakásáról, Joca bácsi és a többiek a kiskorcsmából, mert lakásuk nincs, rosszak a gazdasági viszonyok.

Befellegzett a külvárosi éjszakák virtuosos, véres, legendás romantikájának is.

(S. A.)

Ernő kormányfőtanácsos, a magyar rádió vezérigazgatója kedves hangú meghívó sorokat ír egy már megállapított dátumon való, rendszerint déli éneklésre. A műsor összeállítását rábizzák és azt nekem csak be kell küldeni, művészi ellenőrzés és a heti műsorokban való leadás végett.

— Nálunk 1 óra 5 perc az idő, amikor általában kitűzik a szereplésemet. Előtem mindig hatásos szám van: déli harangszó az egyetemi-templomból. Még konganak a harangnyelvek, amikor már kijövök a várakozók részére szolgáló társalgó szalonból,

gyorsan lenyelem az elmaradhatatlan savanyucukrot

és belépek nesztelenül a kis leadóba, ahol a speaker már konferál is mély baritonján: „...műsorunk következő száma... zongorán kísért Polgár Tibor...”

— En ott állok elszántan, várva kísérőm zongoráján az első akkord felhangzását... igen ám, de Polgár Tibor, aki rettenetesen elfoglalt ember, nincs sehol! Másodpercekre van becsztva az élete. Most szalasztottak érte — halom — hogy hagyja abba a zenekari próbáját.

Közben arra gondolok, hogy vajjon mit is főzött a szakácsnőm ebédre az uramnak és a kisfiamnak,

akik bizonyára idegesen várják a hangomat... Bevallom, az ember ilyenkor egy kicsit ünneplésesen izgatott.

— Szemben velem egy nagy táblán ez áll: „a mikrofonba tilos a rögtönzés.” Tényleg, mi lenne, ha itt én most el kezdenék rögtönözni... — gondolom — de e pontnál mindig végre megérkezik Polgár. Futva jön, bocsánatkérőleg néz és még le sem ül, máris a billentyűkön a keze. A körnévező üvegfalon túl a speaker, aki az utóbbi időben mindig Radó Árpád s nem az erdélyi turnén alaposan megfázott Scherz bácsi; édes humorral mókázik, integet, tántorítja a száját, utánoz a szájtartásomban, az ember szeretné magát alaposan kikacagni — és én nem fordulhatok el, hogy ne lássam nevetésre ingerlő mozdulatait...

(Itt következik a cikk elején közölt megindokolása, hogy énekelni nem a mikrofon előtt, hanem mögötte szoktak.)

— ...ugyanis, hogy a hang a márvány oldalfalakról jól verődjek vissza,

sohasem szabad a mikrofonba beleénekelni! Mindig el kell fordulni előle, csaknem egészen hátat kell fordítani neki.

Az ének jól, vagy, rosszul-hangzásáról egyéb-

Ként állandó figyelmeztetést kapok. A szomszéd szobában megfigyelő tartózkodik, aki nyomban értesítést ad le, ha az ének, vagy bármilyen más közvetítés rosszul hallható. A megfigyelő üzenetei a falon szemben levő jelző táblán jelennek meg: *hogy kicsit jobbra, vagy balra fordítsam a fejem, de azért Radót mindig muszáj látnom, pláne, ha besuhan nesztelenül és papírgolyókkal dobálja meg Polgárt, aki tehetetlen most vele szemben és nem tudja a tréfáit viszonzni. És, ha a jelzőtábla azt közli, hogy: most jó, akkor büszkén vágom ki a hangokat és Radónak csak azértis még jobban ki kell tátania a száját, ha mozdulataimban követni akar.*

— A szünetben általános megkönnyebbülés. Radó a déli híreket készítgeti. Ha történetesen az MTI (Magyar Távirati Iroda) jó anyagot küld át, Radó kimondottan örül, hogy érdekes híreket szerezhet a közönségnek az ebédje mellé. Közben be-bekukkantok a nagy leadóba, ott többnyire zenekari próba van. A zenekari hangversenyek különben igen érdekesek. A karmester egy kis üvegkalickából dirigál, mert pálcájának suhintása, vagy lekopogása zavarná a leadást. Hogy jól hallja zenészei játékát, a kalickában fejére hallgatót illeszt, ha valami észrevétele van, bemozdítja a fejét a szomszéd, amely szavait a figyelőhöz továbbítja, aki viszont a jelző táblán rögtön közli a karmester utasításait.

— Radó 10 perc alatt végez a hírekkel, folytatam a koncertet, a kedves Radó ismét hű önmagához, távozóban még meglátogatam a földszinten lévő *hungerösítő termet*, amelynek vezetőjével mondanom sem kell, hogy bizony jó a kellemes viszony, hiszen ő vigyáz az ember hangjára...

— Valamit a stúdióban tapasztalt első impresszióról — vetem közbe.

R. Hegedüs Béby feletében a színház és a rádió között érdekes párhuzamot állít fel:

— Amikor először szerepeltem a stúdióban s a legelső számomat énekeltem le,

valahogy idegenszerűleg hatott, hogy nincs se tups, se meghajlás.

Ugy éreztem magam, mintha otthon a zongorám mellett csak magamnak énekelnék. A különbség csak annyi, hogy velem szemben *piros kis lámpa ég*, amely a leadás tartamát jelzi. *De meg hagyni, sokkal kellemesebb, mint a színpadi fellépés.* Jó, jó, könnyebb is, mert hiszen nem kell itt a stúdióban semmi alakító-készség, de ami különösen előnyös, nem kell ragyogó toalettet csináltatni, sőt nem kell kifestve, színpadrakészítve énekelni, hanem egyszerűen, közvetlenül, kedélyesen, mint ahogy a stúdióban minden történik. Valami meghitt jóhangulat kedves tónusa hullámozza át a stúdió beléjét, ahol mindenki csak jól érezheti magát, ahol mindenkit szeretettel fogadnak, a színpad bohémiaja itt valami izlősebb, kulturáltabb közvetlenséggé érett, amint megkülönböztetett valórok érvényesülési területe is lehet csak a stúdió.

A szomszéd szobában nyitva a rádió. Alig múlt el valamivel egy óra. Felhangzik a stúdió ismert, dallamos szünetjelzése, amely most a műsor kezdetét jelenti. Egy óra négy perc. Megszólal a speaker: „*Most a Mándits szalonzenekar hangversenyének közvetítése következik...*”

— Ez Radó... — mondja R. Hegedüs Béby. — Képzelem, micsoda tréfák játszódnak le most is az üvegfal mögött, ugratások a társalgóban... Mert nagyon kedves, jó ott az élet.

Majd, mintha a legfontosabbat elfelejtette volna, mosolyogva teszi még hozzá:

— És — pontos a gázsí, a szünetben *borlétkben nyújtják át, még csak egy farszító lépést sem szükséges utána tenni.* Már csak ezért is kellemesebb a színész szempontjából a rádió, mint a színpad, ahol öltözködni kell, meg játszani, meg ott a sminkelés kinja és ráadásul — aggódni kell a gázsíért...

R. Hegedüs Béby kézcsoakra nyújtja kezét. Hölgyeim és Uraim: vége a közvetítésnek...

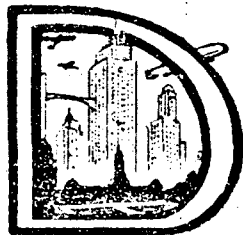
Salgó Pál.

Előre-toltam egy esztendővel Karácsonyestit autóséta az előven- dő Arad álomvárosán keresztül az Idő kerekét!

Vizió, ami egyelőre csak a tovarohanó polgármesteri autó kocsiablakán keresztül látszik...

A karácsony elővetelével azok, akik végigtekintenek Aradon, kénytelenek beismerni — még ha politikailag, vagy világnézet szempontjából ellenfelei is Lulai Cornél dr. polgármesternek — hogy a város az elmúlt karácsony óta nagy lépéssel haladt előre a fejlődés útján. Mindenfelé folyik az alkotó munka, serényen dolgoznak a munkások és a nagy apparátus mögött egy pihenést, fáradtságot nem ismerő ember áll, akinek minden gondolata: a munka.

Most, hogy elérkezett 1930. karácsonya, az újságíró halkan bekopogtat a mindig munkában levő polgármester aijátján és megkéri, mondja el, miképpen képzei Arad jövő karácsonyát. Hogyan álmodja meg a fejlődés fanatikus harcosa Aradot 1931. karácsonján. Az ezüstösen csillogó karácsonyfák lobogó gyertyái mellett próbálják felidézni fantáziájukban a jövő Aradjának hívei szeretett városukat tizenkét hosszú hónap múlva. Nem akarok szokásos polgármesteri interjút adni, csillogó ígéretekkel telve, talán inkább egy vizió formájában igyekszem érzékeltetni Lulai Cornél dr. elgondolásait. Címe: „A polgármester álma...”

December hó 24-én, az Urnak 1931. évében. Fehéren csillogó hó borítja Arad uccáit a járőkelők fázósan huzzák be fejüket a szörmeagallér meleg puhaságába, mindenfelé ajándékokkal megpakott férfiak és nők sietnek hazafelé; holnap ünnepli a világ a karácsony szép ünnepét. A városban óriási a forgalom, a hárompercenként beérkező nagy 40—50 személyes autobuszok szinte ontják magukból az embereket. Délután van, a félhomályban kigyulnak az üzletek kirakatai, villamos transzparensek cikáznak a házak falain, nagy forgalmas város készül az ünnepre.

Arad polgármestere egész évi szakadatlan munka után beszáll autójába és a karácsony beállta előtt végigrobbog a városban, hogy lássa mi mindent sikerült elvégeznie tizenkét hosszú hónap leforgása alatt. És az autó végigsuhan a hóval borított utakon.

— Először a vasuti állomás felé — szól a parancs.

Az autobuszok városa

A kocsí robog. Végig a főúton. A liget fát beborítja a hó, Arad nyári szórakozóhelye téli álomba merült. A „vurstli”-ban, ahol az elmúlt nyáron hatalmas tömegek szórakoztak, most mély csend uralkodik. A szép, rendezett utakat befújta a hótömeg, hó fekszik a ligeti vendéglő, egy elegáns fehér emeletes épület tetején is. Az emeleti nagy terraszra, ahol máskor vidám társaságok szórakoznak, szintén ráborult a csend. Az egykori büzös ligeti tó teljesen eltűnt és szép park emelkedik a helyén.

Az autó tovább suhan. Eltűntek az ósdi, roskatag épületek; mindenütt új, emeletes házak emelkednek. A városi üzletházban ki és

Villanegyed az egykori vesztőhely helyén

... A külvároson át fut az autó. Sima kövezett utak vezetnek a város szíve felé, valóságos versenypálya az út. Az egykori Óvár-téren, ahol valamikor alkudozás zsibaja hangzott át az ócskapiacra, most emeletes bérházak állnak, parkokkal szegélyezve. Eltűntek a szemétdombok, mintha csak a belvárosban járnánk. Ahol pedig a vesztőhely volt, most köke-ritéses villák állnak, virágágyak közepette. Itt is aszfaltozott uccák mindenfelé, szinte azt lehetne mondani, hogy Arad rózsakertjét rejti a valamikor füvel benőtt pusztaság terület.

— Kár, hogy tél van — mondja sóhajtozva a polgármester — meg szerettem volna nézni az új strandot is... De sötétedik már és erre nem jut idő. Majd máskor.

Az autó visszaroobbog a polgármester laká-

sa felé. Ott várja egy rövid pármondatos jelentést.

— Jelentem Polgármester úrnak, hogy pár hónap alatt sikerült az 500 millió kölcsönből 150 milliót visszafizetni, anélkül, hogy külön meg kellett volna terhelni a polgárságot, pusztán a városi vállalatok jövődelméből. És jelentem azt is, hogy abban a szerencsés helyzetben vagyunk, miszerint 1932-re negyven százalékkal leszállíthatjuk a városi adókat.

Az állomásnál eltűntek a valamikor ott dísztelendő fabódék. Ma már nincs is rájuk szükség, hiszen minden kapható a körüskörül sorbanálló csinos üzletekben. Az emberek be- szelgetnek.

— Tegnap künn voltam a temetőben. Nagyon szép, amióta ősszel elkészült a magas kőfal és a nagy vaskapu. Most legalább nem fogják ellopni a kivitt virágokat. És mindenfelé rend uralkodik, — mondja az egyik hangosan.

A polgármester elmosolyodik. A kocsí pár perce áll csak az állomásnál és már meghallotta az első véleményt.

— Akkor oda nem kell kimennünk — közli a sofőrrel. — Menjünk az Obor felé.

A tűzéraktanyánál megáll az autó. A vásártéren fűtött szobákban dolgoznak az árusok. Meglepően nagy itt a forgalom. Villanyfény árasztja el az egész telepet, alkudozás lármája zsibong át a levegőn és az áruszállításra berendezett városi autobuszok szakadatlan sorban szállítják a gyümölcsöket, termékeket és más árukat. A pihenő árusok a telep kávéházában olvassák újságjaikat és teáznak. Fehérdreszes pincérek szolgálják ki a vendégeket, itt is látszik az ünnep előtti nagy forgalom. A vásártér melletti városi virágüzlet telve vevőkkel; drága délnövények állanak benn sorfalat.

Tovább. Impozánsan emelkedik az új modern vágóhid. Az ünnepre való tekintettel itt is folyik a munka és sineken futó kis vasuti kocsik szállítják a levágott állatokat a várakozó kocsik felé. A közelben üresen állnak a hatalmas vagonok; ma pihennek az exportőrök, akik máskor százszámra szállítják innen külföldre az állatokat.

De nini: valahol tűz ütött ki! Motoros fecskendő, autók száguldanak ki az új tűzoltólaktanyából, amely két emeletnyi magasságban mered fel az Attila-téren az ég felé. A modern berendezés lehetővé teszi, hogy másfél perc alatt utnak induljanak a kocsik és a veszélyben forgók segítségére siessenek. És az ujonnan rekonstruált vízművek motorjai magas légnyomással préselik a csövekbe a kristályosan tiszta jóízű vizet, amely dübörögve hull az égő falakra.

— Menjünk a villanegyedbe!

... A vizió végé. Az idő kerekét visszaforgatjuk tizenkét hónappal; ismét 1930. karácsonya előtt vagyunk és reménykedő szívvel várjuk az elkövetkező napokat, heteket és hónapokat, amelyek valóra varázsolják azt, ami ma még csak: „A polgármester álma.”

Marosi Rudolf

mert ez a legkevesebb amit emléke megérdemel Aradváros érdekében több mint negyven éven át kifejtett önzetlen munkálkodásáért.

És kér, könyörög: engedjék haza. Nekem
unalmas itten, nem neki való az, négy falat

nézni, a „kollegákkal” nem tud társalogni, fázik is, mert „az ablakon át belopózik a hideg.” Neki anyja van otthon, aki őt ép úgy ápolná, amíg meggyógyul, mint itten. Különben is piaci árú volt ő, — nem bírja ezt a tétlenséget.

— E-egy cé-édu-kát tees-tes-tessék adni ké-érem, mert ne-em enged ki kü-külö-önben a portás...

És pislogva néz az orvosra. Az pedig — ki tudja hányadszor — megígéri neki, hogy hazamehet, cédula nélkül is kiengedik.

— Szó-óval dé-délu-u-után már jöhet ér-érteni az anyám?

Már az ajtóban vagyunk, amikor Bodea dr. visszaint:

— Igen.

A veszélyes...

Egy magánzárkába lépünk be. Negyvenen felüli ember fogad. Csikos köpeny van rajta, melyet összebb huz magán. Körülnézek. A szobában a legnagyobb rend van. Újságok, könyvek egy sorba rakva, az egyik sarokban nyugágy. Bodea dr. bemutat.

— Kérlek, eljött a szerkesztő ur, — mondja — hogy

meghallgassa az ügyedet és megírja az igazságot.

A beteg végig mér, megvető pillantást vet felém, majd egy heves kézmozdulattal tiltakozik, hogy bármit is írjanak róla.

— Nem, a leghatározottabban megtiltom, majd csak a tárgyalás után...

(Itt zárjelenben jegyzem meg: az illető valamikor magas állású tisztviselő volt, betegsége pedig abban nyilvánul meg, hogy állandóan kopogásokat hall.)

Csak nagynehezen barátkozik meg velem és egy jó negyedóra telik, amíg — nem a lap számára, — hanem csak nekem, mint embernek elmondja történetét.

— Már régen halott lennék... — kezdi.

És így meséli el, hogy állandóan hallotta, hogy üldözik.

egyszer már a lakásán akarták megütni az ellenségei, azonban revolvért rántott és egy párszor az ajtó felé lött.

Igy került aztán ide. De rövidesen kiszabadul, mert a közeljövőben tartják meg a tárgyalást, melyen rehabilitálni fogják. Erre meghívja a sajátját is.

A következő szobában egy beteg panasz-kodik, hogy megverte a társa.

— De én nem bántottam.

Tudom, hogy bolond.

A női osztályon egy fiatal leánnyal találkozunk. Bemutatkozom. Ő is megmondja a nevét és boldog mosollyal tudatja, hogy egy ismert aradi orvos menyasszonya. Gratulálok neki. Szomorú mosoly suhan végig az arcán és megkérdi az orvostól, hogy vajon, mikor is mehet haza?

Jazz, vasrács, élet

Kimegyünk. Elbucszom. Lassan megvesszük a lépcsőkön. A régi óból modern tánczene árad és friss ütemeivel szinte betölti az egész épületet. Még egyszer visszanézek, újból a boldog menyasszony jut az eszembe, aki talán nászindulónak hallja ezt a zenét. Így, ahogy visszatértek valahogy nagyon furcsán érzem magamat: hideg, szigorú vasrácsok merednek felém és mintha rosszul érezné magát itt, az élőhalottak között, disszonánsan vág bele ebbe a fegyházi hangulatba — a jazz.

Az uccán két uccagyerek izgatottan vitatja meg a vasárnapi sporteredményeket, egy diák és egy diákleány az első szerelem rögtön felismerhető mozdulataival megy el melletttem, két „varronesz” Courths-Mahler legújabb regényének izgalmairól beszél, a szomszédos üzlet ajtajában reménytelen tekintettel áll a talán csőd előtt lévő kereskedő, — ott bent pedig egy örült rettentő mély gondolatok gyötrőnek és könyvekkel veszi magát körül.

Megválthatná a világot is, ha hagynák...

Vajon melyiküknek könnyebb...?

Molnár Tibor.

halk, kocogásszerű léptek közelednek...

gondolat valósággá alakult át. Bizonyára lesznek olvasóink közül sokan, akik hitetlenkedve csóválják fejüket, mert elképzelhetetlennek tartják, hogy a kutya, vagy macska bőrét prémnek is fel lehet használni. Az urihölgyek szeretettel simogatják meg szilkszin, opossum vagy karaküllel ékesített bundáikat, a ragyogó-barna nutriát, a bársonyos, hófehér hermelint és Alaskára, Szibériára, Grönlandra gondolnak, ahol a kékróka-vadászokat vadállatok marcangolhatják szét, ahol egy vadat hajszolva könnyen a jegesmedve ölelő karjaiba szaladhat a vadász, ahol örökös szenvedések, viszontagságok, emberáldozatok árán jutnak a nemes prémekhez, amelyek szeliden simulnak az aradi hölgyek karcsu természetéhez.

De most egy kis leleplezéssel szolgálunk. Azok a bizonyos szilkszinek, opossumok, csin-csillák és karakül prémek közül, amelyeket néha a szücsök is árúsítanak, nagyon kevés látta valaha a róluk elnevezett állatot. Nem akarok belemélyedni a prémgyártás lényegébe, azonban azzal a sajnálatos leleplezéssel, kell szolgálnom, hogy nemcsak bárányokat, kecskéket, borjúkat, nyulakat, csikókat viselnek Önök hölgyeim, nemcsak a nyúl bársonyos szőrért simogatják, mint eredeti opossumot vagy szilkszint, hanem a kutyáit és a macskáit is.

Bizonyos, hogy a prémvadászat nemes mesterség Aradon nem annyira viszontagságos, mint például az Északi Sark jégsivatagjain vagy a Szahara homoktengerében, de azért az aradi prémvadászoknak is kétségkívül szükségük van némi bátorságra, elszántságra és csalafintaságra. Különböző prémvadászok vannak Aradon. Aikről fentebb írtunk, azok a vadászok. Ők az orvvadászok, a zugvadászok, akik engedély nélkül garázdálkodnak az aradi prémvadászat berkeiben. Ám vannak olyanok is, akik hivatalosan üzik a prémvadászat nemes mesterségét. Ezek hivatalbéli doyenje a legismertebb aradi prémvadász: Karácsony Zsigmond, az aradi Gyeptér inspektora és fővadász-mestere.

Intervjú a Mesternél.

Karácsony Zsigmond fővadászmesterei kúriája az aradi Gyeptér közepén van. Itt lakik családjával és várja, hogy legényei terítékre hozzák a naponta elejtett zsákmányt. Ilyen téli időkben a vadászat nehezebb, kinosabb, de sokkal eredményesebb. Ilyenkor még a kutyák között is sokkal több a kiveret, a foglalkozás nélküli, a leépített, a B-listára tett egyed, mint tavasszal, nyáron és ősszel. És ilyenkor fenyeget az állatok legveszedelmesebb betegsége: a veszettség. Ezért a Gyeptér daliás legényei naponta indulnak vadászatra és naponta bő zsákmánnyal számolnak be uruknak és parancsolójuknak.

A Gyeptéren Karácsony felügyelő háza mellett sorakoznak azok a ketrecek, amelyekben a megfigyelés alatt lévő kutyák kuksolnak. Karácsony Zsigmond a Gyeptér felügyelője szélesvállu, köpcös, jovialis gondolkodású bácsi, sajnálja a kutyákat, amelyeket el kell pusztítani, de hát — ez a mestersége.

— Azzal vigasztalom magamat — mondotta, — hogy az emberi élet is életek árán tartja fenn magát. Olunk, pusztítunk, gyilkolunk, hogy éljünk. Akinek na-

Prémvadászok, előre...!

Uj iparág virágzik az éjszakai Arad sikátorainak mélyén — Akik bunkóval lesik a gyanútlanul csatangoló kutyákat és macskákat a kapumélyedésekben és az uccasarkokon... Arak az aradi prémvadász-írontró.

Mit mondanak a szak-tekintélyek...?

Irosan világít a hold. A legsötétebb Rácfortály keskeny uccalabirintusainak egyik sarkából egy görnyedt alak szilüetie vetődik elő. Az alacsony házak fekete árnyékában bukdácsol előre és amikor rávilágít a hold fénye, mintha egy ősember elevenedett volna meg előttünk. Kezében hatalmas furkósbót: mozdulatai azt mutatják, hogy támadásra készül. Befordul az egyik ucca sarkán. A keskeny, sáros utvonalon gyéren nagy távolságra világít egy-egy villanylámpa, amely még talán sötétebbé, vigasztalóbbá teszi ezt a háborzongató jeges, téli éjszakai hangulatot. A mi ősemberünk előremegy néhány lépést. Megtörpan. Hirtelen visszafordul és meghúzódik a ház sarkában. Halk kocogásszerű léptek közelednek a sötétségben és az egyik lámpa fénye rávilágít egy megtermett és erőteljes — farkaskutyára.

Lesújt a bunkó...

A hold, amely elől ebben a pillanatban elfakarodtak a fellegek, megvilágítja emberünk arcát. Bozontos, borotvátlan. Fején fekete báránybörkucsma, lába rongyokba van burkolva, szemei villognak, de nem a vadság, nem az ősember gyilkolási vágya csillan ki belőlük, — hanem az éhség. Az ucca sarkán kidugja fejét, aztán visszarántja. A kutya a saroktól már alig csak nyolc-tíz lépésre van. Hatalmas bunkósbótját feje fölé emeli, aztán teljes erővel lesújt vele. Egy rövid, halálba-halkuló fájdalmas szükkülés, aztán az állat elnyulik a frissen hullt decemberi hó-takarón...

Másik kép. Most is éjszaka van. Az Ászfai-

los Sándor-uccán vagyunk. Egyik legérdekesebb uccája Aradnak. Évszázados, ódon házak, amelyekben emberöltők tragédiái játszódtak le. Szűk, sötét udvarok, rozoga erkélyek, zárt ajtók, zárt ablakok és rejtélyes kis szobák. A fantasztikus regényekben az ilyen szobákban helyezik el az írók a titokzatos idegent, aki állandóan csukott ajtó mögött végzi munkáját, akiről a regény végén kiderül, hogy mániakus fülcimpagyűjtő, vagy beteges fantáziája valami új találmányon dolgozik és ehhez emberáldozatokra van szüksége... Egy ilyen ház udvarának egyik sarkában figyeljük a történeteket. Egy 18—19 esztendő kamasz bujik elő, a ház-mesterlakás tájékából felkuszik az emeletre, s megáll az egyik ajtó előtt. Valamit babrál a záron, az ajtó halkán kinyílik. A fiu eltűnik benne a szobában és félperc múlva jön is kifelé. Kezében csomagot tart. Rohan le a lépcsőn, de még sem megy a ház-mesterlakásba amikor hirtelen kicsapódik az emeleten levő szoba ajtaja s egy fehér ruhás öregasszony jelenik meg az ajtó világos négyzetében. Két karját kétségbeesetten terjeszti szét és hangja sivitva száll szét a házban:

— Segítség, segítség!

A segítségkiáltás mindig hangosabban, mind dig kétségbeesettebben jajong, amíg összeszadnak a ház lakói. Az ablakokban rémült arcok jelennek meg. Valaki tüzet kiált, az udvaron fehér ruhás alakok futkosnak ide-oda és fent az öregasszony tovább sikolt:

— Segítség! Rabló! Tolvaj!

Végre a nagy izgalomból kihámozódik a valóság. Eltűnt a Muci, a kedvenc! Az öregasszonynak ellopták az angóramacsáját az aradi állatok új rémei, a névtelen Prémvadászok.

Ez a furcsa, kissé fantasztikusnak látszó

ponta hus kerül az asztalára, nem is gondol talán arra, hogy az egy élet ára volt.

Karácsony bácsi — ime — filozófus

— A behozott kutyákat — mondotta Karácsony Zsigmond — három napig tartjuk fogva. Ha addig nem jelentkezik senki, lebunkózzuk, a szebb szőrrel rendelkező szőrőket eladjuk. A legkeresettebb kétségtelenül a farkaskutya-bőr, ezért 20—25 lejt adnak. A hosszú szőrű, fehér spitzeket még jobban megfizetnek, de ha ilyen véletlenül „terítékre kerül” másnap egészen bizonyos, hogy eljön érte a gazdája, aki kétségbeesett aggodalommal könyörög kutyájáért és amikor kezébe kapja, összecsókolja, öleli, szorongatja, mint anyja a gyermekét. Természetesen az ilyen spitz-szerető emberek leginkább nők, főképen idős asszonyok. A kutya bőrből készítenek cipőt is, de hogyha egészséges szőr van rajta, akkor prémé finomítják át. Az ilyen finomított Temesváron végzik és amikor egy prémé alakított kutyabőr elkészült, nagyon kevés ember tudja megkülönböztetni.

Kandel néni, a magáncég.

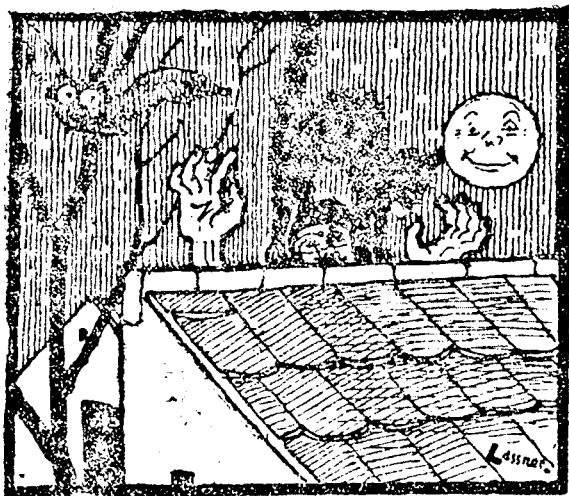
Karácsony bácsitól elmentünk a Kandel nénihez, aki a Csernovics Péter-uccában lakik. Kandel néni szintén hasonló foglalkozást űz, de ő — a macskát kultiválja.

A prémvadászatot elfogott macskákat Kandel nénihez viszik, aki kiválogatja azokat, öt, tíz, husz, harminc, sőt ötven lejt is fizet egy jobb macskáért.

Meg kell adni, hogy a Kandel néni furesán lakik. Például a spájszaban a füstölt libabok mellett lógnak a macskabőrök. Kandel néni két kötényben és két bibiresóval az orrán egy pillanatra benéz a kincsek kamrájába, aztán gyankodva megfordul:

— Macskát hozott . . .

Kellemetlen sipító hangja van a Kandel néninek; valószínűleg a regényesség kedvéért.

Veszélyben a Muci, a kedvenc!

Csak a seprű hiányzik még . . . de nem is hiányzik: a Kandel néni előveszi a sarokból és lekaszt vele egy macskabőrt.

— Szóval — újságíró — mondja némi sértő éllel. — Hát kérem, tetszik látni, ez egy pompás hazafár. Valódi macska: de senki se merné, hogy nem valódi opossum, Angoramacska. Száz lejt adtam érte kérem . . . Már van is rá vevőm, Temesváron. Az ilyeneket mindig szívesebben is veszik, mint teszem azt, a nyulat. Persze, macskában is nagy különbségek vannak, kérem, például egy hóhéher, egy hollófeke, vagy egy echt círmos — prima áru . . .

A Kandel néni lelkesedik, igaz szakember:

— Ez igen, kérem; ez teszi. Hígyje el, a Kandel néni mást nem is vásárol . . .

— No és . . . ízé, hogy is mondjam . . . a Kandel néni nem jár személyesen . . . Már ugy, értem . . . vadászni . . . ?

Négyen, egészen röviden. Aztán Kurlán felneve.

— Hja, ugy gondolja . . . Hehe . . . Nem volnék is üzletember, ha nem igyekeznék csökkenteni a rezsiköltségeket . . . Na ja! . . . Néha én is járok, kelek, de . . . hígyje meg, — ahonnan macskát hozok, hát fizetek és érte. Bizony a szegény ember számára néha még az is teher, amit egy ilyen állat megeszik . . .

Azt hiszem jó üzlet volna, komoly, alaponkon organizálni meg a prémvadászat bevétt mesterségét. Talán részvénytársaság, vagy fogyasztási szövetkezet formájában. A női hiúság üzletelése kifogyhatatlan leheletet tartogat az új szakmai ág számára, amely nem sejtett virágzásnak indult Aradon.

Pilis Géza

„Mimi, — a Zilahy . . . !”

A szőke primadonna Berlinbe készül és az Aradi Közlöny hasábjain vesz búcsút Aradtól. — Angol, francia és német nyelvórákat vesz a nagyváradi Immaculata-zárda egykori növendéke, az édesanyjával együtt. — Üzenet egy cuvin szőlőbe, ahol csendesen édegél Zilahy Irén édesapja . . .

Mi minden történt az elindulástól a — beérkezésig..?

A budapesti Váci-ucca 80. számú házának kapuja előtt egy gyönyörű acélkék Mercedes-kocsi áll. Valódi Benz-Mercedes. Szőke tulajdonosnője, Zilahy Irén, négyszobás, modern, értékes bútorokkal pompásan berendezett lakásában kitörő örömmel fogadja az Aradról jött látogatót. Ebben a pillanatban érkezett éppen haza, lift röpitette utánunk; német-óráról jön. Budapest dédelgetett kedvence ugyanis — Berlinbe készül.

Beszélgetésünk során aztán kibontakozik az egész új, Nagy Terv amelyről már most annyit elárulhatunk, hogy Zilahy Irén édesanyjával együtt készül elhagyni a magyar fővárost. Erre való tekintettel külön német tanárnő jár a Váci-ucca 80. számú ragyogó lakásba, míg az Irén művésznő a város különböző részein, két autó-rohanás között veszi naponta a legször galmasabb angol, francia és német leckéket.

A fogadó-szobában egy modern rádiókészülék hatalmas építménye koncertezik. A drága szőnyegek tömkelegében egy fehér selyem gomolyag gurul ide-oda: a ház kedvence, egy értékes japán selyem-pincs. Zilahy Irén kacag-

va kapja a karjai közé; hiszen legalább hat órája nem látták egymást . . .

— Nem volna kedve Aradon vendégszerelni? — tettük fel a kérdést a művésznőnek.

Zilahy pillanatokig elgondolkozik, a szeme könnybe lábbad, aztán csendesen megrázza aranyzőke fejét:

— Nem lehet . . .

Igaz, hogy minden szál Aradhöz köti mesze lendülő életét, szeretné édesapját is újra viszontlátni, aki itt él, pár kilométernyire tőlünk, a cuvin szőlőskertben: de hát a karrier nyugat felé szólítja tovább.

— Soha sem fogom elfeledni — mondotta halkan a művésznő, — mivel tartozom szüleimnek! Még nem feleltem el, hogy volt idő, amikor azzal is gondot okoztam édesapjának, ha fizetekre kértem tőle pénzt . . . Hát Istennek, ezek az idők már elmúltak . . . Minden végül is rendbe jön . . .

— Ami a kedves, drága aradiakat illeti, — mondotta Zilahy Irén, — mégis előgok búcsúzni tőlük. . . ha a színpadon nem is: de az Aradi Közlöny szívemhez kötött hasábjain.

A művésznő tényleg betartotta kedves ígéretét. A karácsonyi számunkra pontosan befutott arany-monogrammos, elegáns levélpapírosa és rajta: a cikk. Ime:

„ . . . akiket mindennél jobban szeretek . . . !”

Kedves Főszerkesztő Ur!

Szíves felszólításának, hogy írjam le pályafutásom történetét, boldog örömmel teszek eleget. Annál is inkább, mert így visszaemlékezve a múltra, még jobban tudok örülni a jelennek és jobban sarkul a jövő kérdése. Pedig a múlt is de szép volt! . . .

Zárdából indultam el, ahol minden kislánynak az az álma, hogy apáca legyen. Én is az akartam lenni. Nyolc évig nevelkedtem a nagyváradi Immaculata-zárdában mint tandíjmentes, ösztöndíjas növendék. A színházról ekkor még csak hírből hallottam, pedig szüleim színész-emberek voltak. De nem engedtek a színháznak még a kijárásra se! Pedig ha tudták volna! No de csak szépen, sorjában . . .

Váradról Aradra költöztünk, ahol az életem jóformán az aradi publikum szemeláttára folytatódott. Hiszen nem is olyan régen még könyvekkel a hónom alatt rőttem végig az uccákat. Nehéz idők voltak azok. Nappal tanítottam, éjjel meg tanultam. Sokszor rám virradt. Muszáj volt . . . Jeles akartam lenni! Akartam — és úgy lett! Tiszta jelesen érettségiztem le.

Első fellépésem . . . Igen, egész tisztán emlékezem . . . Jótékonycélu előadás volt, a

Dal a színésznőről

Írta: SZABOLCSKA MIHÁLY.

Van egy időszak, hogy rajongok érte!

Mikor kint a nagyszállók udvarán.

A székerszinek templomokká válnak,

Aholott jött-ment, garabonciás nép

Esténként magyarul komédiáznak!

Színésznők, szent apostolnői ti,

Az árva, az elkorcsult honi szónok!

Senkik se vagytok, de a nagyanyáink!

Mártir-munkákon pallérozódnak!

Van egy időszak, hogy rajongok érte!

Szegény, lenézett peregrinusok ti,

Lelkesedések hányszor kész bolondság!

Mikor jobb sorsra érdemes Személytek!

A hont keresztül-kasul kóboroljátok!

— Fejűk körül a Glóriát ki látja? . . .

Holnapra még kenyerük sincs elég,

Mindegy, Lelkük az Égbe jár pihenni!

S a szemükben új karácsony lángja ég!

Kulturpalotában szavaltam. Róna is hallotta, aki akkor színigazgató volt Aradon.

— Miért nem lesz ez a gyerek színésznő? — kérdezte.

— Isten őrizz, nem arra neveltem. — felelte drága, jó apám. (Pedig most már ő is megnyugodott — ugy-e Apukám?)

Jöttek a verekedések . . . könnyek, és a végén én győztem. Színésznő lettem.

Első színpadi fellépésem a „Csitri”-ben volt. Az egészről csak arra a csokoládétortára emlékszem, amit egy osztálytársnőm küldött és amit még hónapok múlva sem akartam megenni. Azután jöttek a szerepek . . . Eleinte próza, azután operett. Mindig nagyobb és nagyobb szerepek . . . Arad után Szatmár, Várad, Temesvár . . .

Minden városból könnyek között jöttem el. És erre nagyon-nagyon büszke vagyok! . . . A közönség szeretete vitt engem előre, az adott hitet és akaratot . . . És ma is . . . Mindennél többet érnek nekem az iskoláslánykák rajongó levélkei, vagy ha egy pékinas az autómbe beköltöztet.

— Ni, a Zilahy!

Negyedik éve, hogy Pesten vagyok . . . Most pedig egy új állomás következik. Nagy állomás . . . Nagyon nagy állomás . . . Ötmillió város! Nagy munka lesz meghódítani, — de megpróbálom.

Csak egyet szeretnék még! Mielőtt erre a nagy utra elindulok, még egyszer szeretném látni azt a kedves, aradi publikumot, amely annyi jóakarattal indított utnak egykor engem. Azt a sok kedves, ismerős bátorító arcot szeretném látni még egyszer! Meg akarnám mutatni, hogy nem parazolták érdemtelenre szeretetüket. Hogy igenis, tudok valamit! Mert elkerülésem óta szakadatlan tanulok, dolgozom és akarok . . . Igen, igen akarok! És kell, hogy sikerüljön! Ha már nem is miattam, de azért a két emberért, akiket mindennél jobban szeretek a világon és akiket nagyon boldoggá akarok tenni. Az én drága szüleimért!

És most elbúcsúzom. Azt hiszem mindent elmondottam, amit akartam. Nagyon köszönöm a Főszerkesztő Urnak, hogy alkalmat adott nekem, hogy egyszer őszintén kiönthettem a szívemet.

Engedje meg, hogy hálásan megrázzam a kezét és azt mondjam — a viszontlátásra!

Szeretettel híve:
ZILAHY IRÉN.

Üzen a Külváros!

Kalandos expedíció Pernyáva, Séga, Gáj, a Ráciertály és a Mosóczytelep dzsungeljei között. Miért kap mindent mindig a Belváros...? — kérdik a sártengerek elkeseredett hajósai. A ségai titok. A Ráciertály lakóinak egyetlen vágya, — hogy oda költözzék ki a polgármester.

él nál vagyok. Az autóbussz egy zökkenéssel megáll, el-
érkeztünk az Urbán Iván-
uccához, amely már Pernyáva belsejében fekszik. Kérkeztünk a külvárosba és a szép, rendezett belváros után valahogyan úgy érzi az ember, hogy egy falu uccáin kóborol.

Ide még nagyon kevés érkezett el a városvezetőség útjaitól, amely főképpen a főutvonalat csinosította ki. Ide csak a legutóbbi esetekben jönnek ki az idegenek és talán ez az

Mit kíván a Pernyáva lakossága?

Pernyáva lakossága egyáltalában nem osztozik a belváros elragadtatásában a városvezetőség munkája iránt. Sőt, meg kell állapítani, ez az elfogultság nemcsak a mostani, hanem az összes megelőző városvezetőségek iránt is megnyilvánul.

— Mi csak a választási gyűlések alkalmával játszunk nagy szerepet — mondják az őspernyávak — akkor türelmesen meghallgatnak bennünket és mindent megígérnek. De ennél is maradnak. Esős időben bokáig süppedünk a sárba, az uccák évek óta várnak egy kis kövezést.

de nem jut, mert mindent, mindig a belváros kap.

Pedig mi is megfizetjük az adókat, éppen úgy, mint a belvárosiak. Abból az adóból azonban újra csak a belvárost szepítik és mire eljutnának hozzánk, már nincs pénz, mert mindent ott használták fel.

— Pedig nekünk sokkal több hiányzik, mint ott. Egész sereg uccánk járhatatlan a nagy sár miatt, vízvezeték nincsen, csak köcsket, autóbussz is csak egy jár mutatón. Sokszor olvastuk az újságokban, hogy kibővítik a vízvezetéki és csatornahálózatot, több autóbusszt állítanak be; mindez azonban csak terv maradt, a valóság az, hogy a pénz — sugár-
utrá kell, meg új parkokra a ligetnél.

A panaszáradat folyik tovább. A zsilipet felhívni könnyű volt, elzárni annál nehezebb. Megtudom még, hogy igen nagy panasz van a világítás ellen. Pernyáva egy-egy uccájába a sötétség beállt.

csak az ókorra emlékeztető kézilámpák segítségével lehet bejuti.

Mert ha valaki oly könnyelmű lenne és például a Boroná, vagy mondjuk Kasza-ucca egy-egy szakaszán nem kézilámpával kezében mérné az utat, úgy egészen könnyen belebukhat valamelyik — s ebből elég sok van — sárral és vízzel teli gödörbe. S most ezek után összegezem azt, amit Pernyáva kíván:

a kövezések megkezdését, az uccai lámpák szaporítását, az autóbusszforgalom kiterjesztését, valamint a vízvezetéki hálózat bevezetését.

Mind olyasmi — mondják a külváros elégedetlen lakói — amivel mi, boldog belvárosiak már régen rendelkezünk.

Forrong a Ráciertály is...

Folytatom a körutat. Mindenütt megállapítható az első pillanatokban, hogy

a külterületek lakosságát valami furcsa elkeseredés fűti a belváros ellen.

Mostohagyermeknek érzi magát a szerinte túlságosan elkényeztetett édesgyermekkel szemben.

— Könnyű a belvárosnak — mondják a Ráciertályban — hiszen ott lakik a polgármester és ezért mindent az ottani lakosságnak csinál.

Költözne ki csak ide

és látná az itteni viszonyokat, akkor nem jutna eszébe főtéri parkokat csinálni.

Megigérttem, hogy, igyekezni fogok rábe-

együk oka annak, hogy a gondoskodás, a szépítés és rendezés nem érkezett ki a Pernyávába. Az egyedüli előny, amelyet ez a városrész eddig kapott, az az autóbussz, de valahogyan a kitérő kocsiknak is futóvágány-jellegük van, mert éppen, hogy átszaladnak néhány uccán, egészen le az alsótemetőig. A városrész nagyrésze még most is rendezetlen dzsungel, amelynek bennszülöttjei csak akkor élveznek valamit a város rendezettségének gyönyöreiből, ha átvergődnek a sártengeren és az alsótemető felől — sajnos igen nagy időközben érkező autóbusszal — berobognak a Városi kávéházba.

szélni Lutai Cornél dr. polgármestert, hogy hagyja ott Ferenc-téri lakását és költözzön ki valamelyik ráciertályi uccába. Egyébként az itteni kívánságok ugyanazok. Kövezés, közvilágítás és autóbussz. Keveslik, hogy a városi járat csupán a Vörös-ökör vendéglőig megy s onnan vissza az Asztalos Sándor-uccán. Körvonalat kérnek, amely az Óvár-téren, Mikes Kelemen-uccán megy át s így a belváros felé. Volt még egy kívánság: a jobb víz. Erre nézve azonban megnyugtattam az aggodalmaskodókat, hogy a sokat szidalmazott belvárosnak is ez a legfőbb óhajja.

Nagy nehezen elvergődtem Séga felé. Itt az ismert refrén: világítás, kövezés, autóbussz és vízen kívül kétféle óhaj van. Az egyik az, hogy

tüntessék már el a városrész kellős közepében dísztelenkedő kekesi cigánytelepet; a másik pont az ellenkezője.

Mondanom sem kell, hogy az utóbbi nézetet maguk az érdekeltek vallják, akik görcsösen ragaszkodnak évtizedes jogaikhoz.

— Nem megyünk el — mondják a kekesi cigányok — mert nincs pénzünk új házakat építeni és mert nem mehetünk el olyan mesz-

ARCKÉPCSARNOKUNKBÓL:

FRINT, LAJOS

evangelikus püspök. Nemrég ülte ötvenéves papi jubileumát. Egyik jópajtása a hosszúsáru pipája, ami nála nem szimbolizál passzivitást. Öreg kora ellenére fiatalos lendülettel dolgozik az erdélyi evangelikusok érdekében. És munkáját komoly siker koronázza. Szerény ember. Tetteivel hívei dicsekszenek.

sze a belvárostól, ahol kenyérünket keressük, mint a hogyan azt a város urai óhajtják.

A helyzet viszont az, hogy az oly erősen óhajtott városrendezés a cigánytelep eltüntetésével szinte lehetetlen. Így azután összeközik a két ellentétes érdek, a cigány és a többi ségai polgáré.

A ségai titok

Ségában azután alkalmam volt egy egészen érdekes szociológiai elméletet hallani, amelyet egy öreg ségai földmunkás adott elő:

— Az volna az igazságos, uram — mondotta — ha most az urak ott bent, helyet cserélnének velünk. Elég sokat éltek ott kényelemben, most már ránk is juthat a sor. Aztán megint visszacserélnénk.

— Honnan szedte ezt a gondolatot, — tettem fel a kérdést.

— Hát hallottam az egyik urtól, aki a választások idején kijött hozzánk — hangzott a felelet.

Tovább faggattam, de már csak annyit tudtam kivenni belőle, hogy ama bizonyos idegen ur arra beszélt rá őket, hogy az elmúlt közszéki választásoknál ne szavazzanak egyik pártra sem, hanem üssék rá a pecsétet mind-egyik listára, mert — minő mondotta — „egyik sem érdemli meg a szavazatot” és ezáltal érvénytelen lenne a szavazat. Így derülnek ki utólag titkok a választások harcaiból.

Tovább folytattam vándorlómat. Gáj, aztán Mosóczytelep. Nagy vonásokban mindenütt ugyanazok a kívánságok. És megállapítható, hogy jogosak. Magam csak néhány, a főutvonalatól távolabb uccába merészkedtem be, de minden képzeletet felülmutat, amit tapasztaltam. Bivalybürgözd — a városban. Ajánlanám, hogy egynémelyik városi tanácsos látogasson el néhány esős nap után — mondjuk — a Mosóczytelepi Zsidótemető-uccába és igyekezzen gyalog keresztülvergődni azon a sártömegben, amely az utat borítja. Nem a kocsit, hanem a járdát, ha ugyan annak lehet nevezni azt a helyet, ahol az emberek közlekednek, több kilométeres sárcsomókkal a cipőiken és gyér világításban, ahol nem látni mi vár a gyanútlan vándorra a következő lépésénél. Egészen bizonyos, hogy igen éles interpellációk hangzanának el a tanács legközelebbi ülésén.

Igazságot a külterületek lakóinak!

Bizonyos, hogy nem könnyű feladat a felhangzott jogos kívánságok teljesítése, de az is bizonyos, hogy

le kell csökkenteni azt a nagy távolságot, amely a külvárosokat a belvárostól elválasztja.

Milliók keltenek ide, hogy csak részben is rendelkezzenek a külvárosokat, amelyeknek sok-ezernyi lakossága türelmetlenül várja, hogy a nagy városrendezés és városzépészet közepette egyszer rá is kerüljön a sor.

S mindenki, aki egyszer megcsinálja a fenti körutat, el fogja ismerni, miszerint elérkezett az ideje annak is, hogy Arad város vezetősége valamit a külvárosokért is tegyen. Teljes elismeréssel kell adózni annak a munkának, amely a főutvonalat oly széppé tette, de nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy minden újabb szépítés csak növeli azt az elkeseredést, azt az ellenséges érzést, amelyet a mellőzött Pernyáva, Ráciertály, Séga, Gáj és Mosóczytelep lakossága a belvárosiakkal szemben érez, amikor átvergődve a sok akadályon, fáradtan és sárosan beérkezik Arad főterére. (—rosi.)

TALPRAESETT VÁLASZ.

Kereskedő: Miért nem végeztél el azt a dolgot, amit már egy hónappal ezelőtt rád bíz-
tam?

Tanonc: Elfelejtettem, uram.

Kereskedő: Elfelejtetted! Elfelejtetted! És mit szólnál hozzá, ha a hónap végén én is elfelejtetném a fizetésedet kiadni?

Tanonc: Mingyárt aznap szólnék miatta és nem várnék vele egy hónapig, hogy azután nagy dolgot csináljak belőle.

A SZOKÁS HATALMA.

— Szokott a kedves férje álmában beszélni?
— A dehogy, csak süttögni mer a gyáva.

Európai nivón állott egykor a régi Arad zenei élete

Miről beszél az aradi Városi Zenede 100 év előtti alapító-okmánya...? — Zenei kincsek és ritkaságok az egykori Conservatorium kottatárában. Akik Aradról indultak a zene világhire felé
Irta: GOLDZIEHER ALBERT

Az emlékezés szövénének fénycsóvjára vet világosságot Arad zenei kulturtörténetének sárguló okmányaira.

Az első írás és egyben megfogható bizonyítéka annak, mily nagyfokú kultúrszomj és emelkedett mentalitás hatotta át a 100 év előtti aradi polgárokat, az a megleghangú és bölcsen megfontolt felhívás, melyet az aradi Zeneconservatorium (ma Városi Zenede) alapítóbizottsága intézett a város és mögöttes részei lakosságához. E drága kulturokmány a következő mélyen igaz szavakkal hívja akcióra a kortársakat:

„A Hangászoknak egyneművel lelkes kedvvel azon meggyőződésnél fogva, mely szerint a Muzsika az emberi indulatnak szelidítésére bizonyos ellenállhatatlan varázserővel bír, s a lélekben magasabb érzelmeket ébresztvén a szükséges nevelés hiányából többnyire származni szokott szilárdságot, a szénnel s felségesnek gyönyörködő megismeretése s kedvelése által mérsékli s enyhíti s így némiképpen az erkölcsi tulajdonoknak kifejlődésére s nemesítésére is a leghatásosabb eszközök közé tartozik, ez előtt két évvel tulajdon ösztönükből, bizonyos mennyiségű Summát ösztövévén, itt Aradon, egy házat kibéreltek, hol a Segéd kezét nyújtó Résztvevők által kijelölt fúvós Gyermekeket, e végre fogadott Mesterek által éneklésre s egyéb Muzsikai Szereket jártására taníttatták, s jelenleg is taníttatják.

Ezek a bevezető sorai annak a felhívásnak, melyben az önzetlen alapítók, akiknek, báró Orczy Lőrinc, királyi biztos és nemes Arad vármegye főispánjának patronátusát biztosítani sikerült — pártfogásra és adakozásra hívták fel Arad város nemzeti, faji, vagy vallási különbségre soha nem tekintő polgárságát. A felhívás nem volt pusztába kiáltott szó, a mag termékeny talajba jutott és pontosan 1834. szeptember 2-ától kezdődően beszélhetünk arról, amire különben elődeink is, mi is, büszkék vagyunk, — Arad-város zenei kultúrelőretéről.

„A régi „nagyok...”

Azok a férfiak, kik itt a zeneéletnek bölcsőjét feltő gonddal ringatták, nemcsak a zene-míveléssel és annak pártolásával foglalkoztak. Ezek a férfiak, kik előtt gróf Széchenyi István programja egy volt a haza és az emberszeretettel, — mindenütt ott voltak, ahol a társadalmi élet üdvös megreformálása, közhasznú és emberbaráti intézmények alapítása jelentőket szűkségesse tette. Nemcsak a „Hangászati Conservatorium” és a Színház, de az aradi kórház, kisdudóvó intézet, árvaápoló intézet, Polgári jótékony egylet, Polgári Lövészegylet és az Aradi Első Takarékpénztár megalapítása is tevékenységük eredménye. „A régi jó táblabírák” tevékenységének fénykora összeesik az aradi zenekultúra magvetésével. A gyúpon az iskola volt, de a sugarak, melyek innen indultak ki, sok-sok főúri és polgári házat világítottak be. A gyoroki Edelspacher család, Dezső Zsigmond, Csernovits Péter, rétháti Kövér Márton, a Bánhidy, Wenckheim és Bohus családok házában otthon volt a Muzsika. Soborsini báró Forrayné, Brunswick grófnő, Eötvösi Lovász Amália, Bittó Anna nemcsak nem fukarkodtak az áldozatkészségben, de lelkes híveket verbuváltak minden szép kultureszméknek. A tollvivő, Imrey József, városi szenátor volt, kinek írásai nemcsak a zene iránti entusiasmust tanúsítják, de megragadó emlékei a múlt század harmincas éveiben előretörő magyar nyelvi megújulásnak is.

Régi melódlák, régi kincsek

Családi ünnepélyeken, házas összejöveteleken a mai mulatozási módoktól lényegesen elütő szórakozások voltak divatosak. Első helyen volt előjegyezve a kamarazene. Haydn és

Mozart művein kívül leginkább az Onslow-kvartettek voltak műsoron. Többnyire írott kottákból, gyertyavilágnál szórakoztak zenebarát elődeink. A symphonikus zenét a Conservatorium tanári kara, dilettánsokkal kiegészítve és az aradi háziezredek (Don Miguel-gyalogezred és Schwarzenberg-ulánusok) fúvósai együttesen kultiválták. A hangversenyek rendezőségének vidékies izléssel és hozzáférhetőséggel kellett számolnia. Beethoven műveinek előadásával alig találkozhatunk. Akkorában itt is még kevés barátja volt a beethoveni geniusnak. A divatban a publikumot vonzó olasz zene, a fülbemászó, technikailag könnyebben exekutálható kompozíciók. Rossini, Czerny, Mayseider, Romberg művei voltak a kedveltek.

Ez a körülmény azonban nem jelenti azt, hogy Arad muzsikussai ne keresték volna a kapcsolatokat a nyugati t. i. bécsi zenekörökkel. Egy kicsit körülményes volt a közlekedés, de a Conservatorium egykoru gazdag kottatárában Haydn: „Teremtés”-ének subscripció s partitúrája és nem egy eredeti, Mozart-kiadvány lelhető fel. A salzburgi Mozart-szoborra adakozók között ott találjuk az aradiakat is. Megvolt felát a kapcsolat és a lelki rokonság Arad és Bécs muzsikussai között.

Akik innen indultak...

Habay Jenő édes atyja, Huber Károly is Aradon tanult hegedülni. 1844. április 6-án az itteni teatrumban nagysikerű önálló hangversenyt rendezett. Innen került Pestre a Nemzeti Színházhoz, később a Nemzeti Zenedébe mint tanár és karmester működött. Ma is használják még hegedűiskoláját. Egy másik híres növendéke volt az aradi Conservatoriumnak Steuer Alajos, ki mint hegedűművész Bécsben szerezte meg babérait.

Egykor és — ma

Mint előbb már említettük, az aradi hivatásos muzsikussok és a dilettánsok a katonazenekarokkal működtek együtt és így azt is lehetővé tették, hogy a színpadi zene kultuszában hiány ne legyen. Különösen fontos volt ez a múlt század első felében azért, mert a város vegyes anyanyelvű polgársága a zenés drámát a prózai művekkel szemben nagy előnyben részesítette. Thalia első állandó hajlékát azon a helyen, ahol most az Uránia-filmszínház áll a Hirschl-család építette. Gunst szinigazgató társulata 1820-ban az „Aschenbrödl” előadásával nyitotta meg a színpadi muzsa hajlékát.

Az első operaelőadást 1836-ban élvezték az aradiak: 1847-ig 42 különböző opera, többnyire olasz dalművek kerültek bemutatásra. Tekintélyes szám, sokkal több, mint a mit ezen a téren az aradi színház az utolsó 30 esztendő alatt produkálni tudott. A régi emberek fokozottabb idealizmusa és önzetlensége tette csak lehetővé, hogy egy kis vidéki városban, távol nyugati emporiumoktól ugyszólván minden hónapra operabemutató jusson. A szintársulatok a staggione rendszer szerint működtek. A tagok, meg az igazgatók anyagiakban több, kevesebb szerencsével, de körömszakadtáig tartották a lelket a színházban. 1844. január 29-én hangzott el az első magyar nyelvű operaelőadás Aradon. Donizetti: „Luciája” került előadásra. Egymás után jöttek aztán az Alvajáró, Norma, Ezred lánya, Sevillei borbély. A színház fénykora az elnyomatás szomorú korszakára esik. A sötét Bach-aera politikai áldozatai Euterpe szárnyai alá menekültek és itt kereste tikkadt lelkük a felfrissülést, idegeik megnyugvását. Gálfiy, Fekér, Philippovics, Vangyel, Téli Róza, Marcellék az akkori idők csodált énekművészei léptek fel az operákban. Böhm Gusztáv volt a karmester és a visszaemlékezőknek legszebb, legmeghatóbb az a látvány volt, amit az orchesterum nyújtott. Pislogó gyertyácskák mellett, fárasztó, hosszú próbák után ott ültek a katonamuzsikussok mellett a Conservatorium jeles tanárai, no meg a javithatatlan, dilettáns zenerajongók. A múlt század második felének nem egy operaelőadását Hendl János, Robitsek Samu, később már Budits Ádám és dr. Mandl Vilmos is mint zenekari közreműködők tanulták megismerni. A fuvolaszólók néhai jó Krispin Józsefnek jutottak.

Világot-járó nagy művészek rendes állomáshelye volt egykor Arad városa. Liszt Ferenc, Brahms, Joachim, Wilhelm, Menter Zsófia, Popper Dávid, Grünfeld Alfréd, Reményi Ede szívesen időztek Aradon és jól érezték magukat az aradi uriházakban koncert után rendezett estélyeken.

Ma egy kicsit másképp fordult a világ. Alig nyílnak meg a Kulturpalota kapui és ha hébe-hóba kigyulladnak is az ivlámpák, jobb volna meg sem látni hányan jöttek el egy-egy kultürestére.

Változó idők, változó divatok. Am ami a zenében örök szépség, az nem veszt el egészen sem a mai, sem a későbbi nemzedékek részére.

Ha nem lett volna világháború...

Irta: Rácz Sándor dr.

em is olyan egyszerű feladat: cikket írni arról, hogy milyen volna Európa gazdasági képe, — ha nem lett volna világháború...? Amilyen egyszerű a kérdés, olyan nehéz az arra való felelet. Mert gondolkodni csak

a mai agyberendezésünkkel tudunk, azonban ezt a lefolyt 16 esztendő a maga összes meglepetéseivel és fordulataival annyira átalakította, hogy az egész gondolkodási apparátusunk és az egész képzetvilágunk messzi áll a háborúelőttitől.

Nem akarok vitatkozni azon kérdés felett, vajjon a mai gazdasági helyzet a világháború szükségszerű következménye-e, vagy pedig maga a világháború okozata volt már egy olyan gazdasági konstellációnak, amely szükségszerűen csak háború kirobbanásával végződhetett. Ennek a vitának a felvetése olyan volna, mint a klasszikus vitái „filius ante patrem”. A lényeg az, — bármi is volt a hatók és bármi volt az okozat — hogy a világháború és az annak nyomán előállott új helyzet vezetett a mai gazdasági depresszióra. És ha vannak is olyanok, akik azt állítják, hogy a mai válság csak a periodikus, a gazdasági élet szükségszerűségéből alakuló válság-sorozatnak egy, súlyosb-
bított formája, kétségtelen, hogy nem ismerünk a történelemben, legalább is az utolsó száz évben egy olyan válságot, amely ennyire az alapjában rendítette volna meg a gazdasági életet.

És ennek mind a világháború az oka! Azokat a rövid hullámu időszaki válságokat, amelyek szükségszerűen mutatkoztak, mindig könnyen legyűrte a gazdasági élet erős szervezete és ezt annyival is könnyebben tehetette, mert a válságok leggyakrabban mint lokális jelenségek tüntek fel, amelyeknek orvoslása az egészségesen maradt gazdasági élettel való kapcsolatai folytán könnyebben és gyorsabban történhetett. A világháború magával rántotta az egész kultúrvilág, sőt még a legtávolibb keletek gazdasági rendszereit is, nem maradt a válságtól megkímélten sem a győző, sem a legyőzött, sőt még a semleges államok sem. Azok a válságjelenségek, amelyek legujabban Franciaországban és az Egyesült Államokban mutatkoznak és amelyek ott is csak kimélyülni fognak, fényes bizonyítéka annak a tételnek, hogy az egész világ gazdasági szervezete egy egységes egész.

Ennek a gondolatnak a felismerése a világháború utáni meglegelések talán egyetlen és legértékesebb megállapítása, mert ha ezelőtt páneurópai vagy egyéb hasonló átfogó-jellegű gondolatok pisladoztak is a gondolkodók fejében, teljes nyomatékkal és megdönthetetlen nagy igaz-

ságok mindent átható erejével csakis a világháboru után jelentkeztek. Minden kétségen kívül áll, hogy Európa regenerálódása csakis ebben a magasabb gondolatban, az európai összes államok, sőt más kontinensek államainak összefüggése jegyében oldható meg.

A megoldás azonban nem könnyű. A gondolatnak, — bármennyire igaz és átható is legyen az, — útjában állnak az évszázadok alatt begyökeresedett és megkövesedett általános képzetek. Az új gondolatnak harcot kell vívnia a tradícióval, amelyet pozicionális erje fenn akar tartani még akkor is, ha már magának a tradíciónak gondolatmagva nem is helyes többé. Ha figyeljük az emberi gondolkodás történetét és szemléljük azt a martíromságot, amelyet nagy eszmék hordozói szenvedtek végig: ha végig nézzük az új gondolatok fejlődési vonalát, akkor látjuk, hogy milyen nehezen térnek el az emberek megszokott gondolatuktól, amelynek egyetlen igazsága csak az, hogy, megszokás folytán forrottak össze velünk.

A gazdasági válságot végighiséri a gondolkodásnak a válsága is, mert az egész társadalmi rend mai ingásában meg kellett, hogy rendüljön a saját gondolatainkban és azok igazságában való hit is. Ez a gondolkodási válság okozza, hogy a mai politikai vezetés, — amely még a multak tradícióján épült fel, de már számolnia kell új idők új hangjaival, — minden koncepció nélkül keres megoldásokat a helyett, hogy az egyedül helyes közösségi gondolatban keresne kiutat. Ezért kapkodó és bizonytalan a kormányoknak mai minden ténykedése, amelyek, ha tesznek is valamit, csak azért teszik, hogy aliquid fecisse videatur.

... De ugylátszik, hogy elkalandoztam a nekem feladott leckétől. Nem azt kérdezték tőlem, hogy milyen lesz a jövő, hanem azt, hogy milyen lett volna a mult, ha nem lett volna világháboru? A mai gondolkodási felkészültségemmel szinte könnyelműnek tartom a feleletet arra, hogy milyen lesz a fejlődés útja, mint arra, hogy milyen lett volna a gazdasági élet kialakulása, ha kultúrát viselő nemzetek nem törték volna egymásra. A felelet az előbbire azért könnyebb, mert a mai leromlott gazdasági helyzet már kitermelt egy nagy áttűző erejű eszmét, *Páneurópa gondolatát*, míg a háboru előtti gazdasági élet a megszokottság, a természetesség és a *másképpnemképzelhetőség* jegyében folyt. Épp ez az utolsó szokatlanságul hosszú főnév volt az, amely a politikai és gazdasági kérdéseket irányította. Az emberek egyszerűen el sem tudták képzelni, hogy *valami másképp is lehet* és ha 1914. előtt a legvérmesebb fantáziájú regényíró megrajzolta volna azt ami azután és ma is történik, úgy elképzeléseit az emberek csak utópiának tartották volna. H. G. Wells, a mai kor ezen nagy gondolkodója, a háboru előtt kizárólag utópisztikus regényeket írt. Lehozatta a Mars-lakókat a földre, gépet talált fel, amellyel nemcsak a térben, hanem az időben mehettünk előre, felébresztett alvókat, akik századokig aludtak. Ilyen merész elképzelésekben élte ki írói lelkét. A háboru után már nem írt többé ilyen fantasztikus dolgokat; mintha ezzel is akarná mutatni azt, hogy a háboru és az ami utána következett, tulmegy minden utópián. Wells legújabb regényeiben a mai gazdasági életből indult ki és azt keresi, hogy lehetne megmenteni a világot az összeomlástól, amelytől oly nagyon fél ez a nagy gondolkodó is.

Ugylátszik megint elkalandoztam. Ugylátszik, hogy fantáziám minden áron megtorpan és meghökken a nekem kiírt kérdés elől, mint egy ló, amely futtában hirtelen akadályt lát. Hát olyan nehéz megírni azt, hogy milyen lenne a világ gazdasági élete, ha nem lett volna világháboru? Hát olyan nehéz lenne folytatni egy gondolatot, amelyet 1914. évig magunknak tartottunk és amelyre egész életberendezésünk, céljaink, vágyaink és reményeink fűzve voltak? Hát olyan lehetetlen egy egyszerű feleletet adni egy egyszerű kérdésre, hogy kerülni kell a határozott feleletet és a határozott megoldást?

Igen, a felelet nehéz! Ha azt felelném, hogy a gazdasági élet haladt volna a háboru előtti esigalépéseivel előre és hogy 16 év alatt

a háboru nagy impulzusa nélkül semmi sem történt volna, úgy cikken egyáltalában nem volna elolvasásra méltó. Ha felhoznék kis epizódokat, amelyek bizonyára megtörténtek volna, kis vonalú parlamenti vitákat — mint az annabergi csatlakozás — úgy abból csak azt lehetne megállapítani, hogy *mily kevésbé tudták az emberek még a háboru kitörésének előestéjén is, hogy mi is történik a nagy világban*. Ha meg felhoznék olyan helyzeteket, amelyek a dolgok normális menete mellett is minden bizonytalansággal meg kellett volna történniök, úgy akkor csak azt tapasztalhatnánk, hogy az emberek gondolkodását a háboru előtt egy gyerekes naivság öntötte el.

Ha nem lett volna világháboru, úgy a magyar parlamentben valamelyik ellenzéki képviselő az Urnak 1930-ik évében is kifüggesztette volna a *házi költségvetést* és igazolta volna, hogy *milyen kár azért a sok pénzért, amit a közös hadseregbe öltünk, vagy ha már hadsereget akarunk tartani, úgy akkor öljük a pénzt az önálló magyar hadseregbe*. Ellenzéki képviselő felszólalt volna és talán az egész országot lázba ejtette volna az önálló magyar vámterület kérdésében, mert ha jól emlékszem kb. most járt volna le az Ausztriával kötött gazdasági egyezmény. Vitatkoztak volna az önálló magyar jegybankról is és sok-sok olyan gazdasági kérdésről, amelyet oly nagyon, de nagyon rosszul fogtak el azok az embe-

rek, akiknek a kezében az ország gazdasági irányítása volt letéve.

A világ pedig? Haladt volna a normális fejlődés vonalán azokban a lassu méretekben, amely az európai fejlődést jellemezte a kapitalizálódás felfelé haladó útján. Ezt a nyugodt fejlődést legfeljebb csak a szociálisták kellemtlenkedései zavarták volna meg, akiket akkor nem akartak komolyan venni, de akik mögött már akkor is mindig nagyobb és nagyobb tömegek kezdtek sorakozni.

Amint látják, fantáziám nagyon sovány. A lényeg az, hogy az emberek sohasem látják, mert sohasem láthatják helyesen a dolgokat. Nem látták a multban sem, de nem látják a jelenben sem. Éppen úgy, ahogy a multban az emberek gondolkodását nem bolygósította bizonyos okszzerűen jelentkező politikai változásoknak a lehetősége, úgy a ma emberének a gondolkodását sem alakítja át az a sok nagy tanulság, amelyet a világháboru óta szereztünk. Az emberek, a politikusok, ugyanazon hibába esnek ma, mint a háboru előtt, mert gondolkodásaiknak a gyökerei olyan talajban vannak, amelyet átforgatni nem akarnak és nem tudnak. Ezért van az, hogy nem tudjuk a bajokat mellőzni és ezért van az, hogy nem hallgatunk az emberi gondolkodás nagy képviselőire, akik ma is intó szavukat emelik fel a politikának mindenütt látható korlátozottsága miatt.

EGYKOR MÁSKÉPPEN ÁLLT A BÁL...

Felidéztük a régi aradi bálak híres gárdáit :- Bálkirálynők, bálkirályok ötvenöt évvel ezelőtt

Amikor még hosszú szoknyát, hosszú haját viselték — és mégis férjhez mentek a lányok...

Gondolom, valahol olvashattam, hogy a farsangot Isten rendelte, már nagyon régen, még Ádám és Éva idejében. A leghitelesebb történelmi adatok szerint ugyanis Ádám és Éva már több hónapos házasság válságában, amikor Éva egy szép napon kijelentette, hogy a fügefalevelet már megunta és arra kérte Ádámot, vegyen neki egy divatos selyemkötényt. Ádám azonban, — mint aféle takarékos ember — a kérés elől mereven elzárkózott.

— Minek neked édes Évikém — mondotta ravaszsággal a kedves élete párjának — az a selyem kötény... hiszen tudod, hogy én a fügefalevélben is éppugy szeretlek...

Ami megfélebbezhetetlen...

Éva azonban már evett egy titkos harapást a tudás almájából és átlátott a férj ravaszságán. Éppen ezért sokat busult, sőt sírt is férje szűkkeblűsége miatt és sehogyan sem tudott megvigasztalódni. Mihály arkangyalnak megesett a szíve e nagy bánat láttán és azt tanácsolta Évának, forduljon panaszával az Urhoz. Így is történt, — az akkori hírlapi beszámolók szerint. Az Ur nagyon megbotránkozott Ádám szűkkeblűségén és

súlyos büntetést szabott ki rá.

Szigoru rendeletet adott ki, amely szerint megszabta, hogy minden esztendőben nyolc héten keresztül, Ádám köteles nejeinek és esetleg leányainak, mindenféle divatbavágó cikkeket vásárolni, természetesen a ruhákat is beleértve. Ezt a nyolc hetet pedig az Ur elnevezte farsagnak. Ezek szerint tehát hitelesen meg van állapítva, hogy a farsang éppen úgy, mint teszem azt, a szerelem, örök isteni törvényen alapszik, mindig volt és mindig lesz, amíg csak egy nő és egy — vásárlásra alkalmas férj marad a világon.

Ötvenöt évvel ezelőtt

De maradjunk csak a multnál, ha már a farsangi mulatságokról van szó; jobb a régi dolgokról, mint a maiakról beszélni. Fél századdal ezelőtt például én is valamivel fiatalabb voltam és valahogy

jobban a szívemhez is köttek a mult szá-

zad második felében lezajlott régi aradi bálak,

jobban örültem a fényes éjneknek, a vigkedőlyű zajnak, andalító zenének s mivel merem állítani, hogy én is alaposan átéltem azokat a tündéri éjleket, a szívem legeslegmélyéről sértetlenül szedegethetem elő emlékeimet.

Különösen élénk báli szezon volt az 1876-1. mikor — talán emlékeznek az iskoláskönyvek dátumain kívül is rá még többen — Aradra is egy jobb kor kezdett derengeni. Az akkori Ádámok és Évák sok-sok táncestélyt vettek ilyen tájban programmba. A kaszinó-estélyok, a Nőegylet, a Veres Kereszt, a Koresolva-Egylet, az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, a Kórház-bál, a Megye-bál, a színházi álarcos bálak és más sok, kisebbbáru nyulatság, mind-mind arra a bizonyos kiszabott nyolc hétre zsufolódott. Majdnem valamennyit jótékony célú műkedvelői előadásokkal kötötték össze. Akkoriban a zene iránti érzék különben is magas fokon volt kifejlődve Aradon.

A művész-számba menő, híres műkedvelők közül

a következők nevei élnek még ma is élénk emlékezetünkben: Herl Ilka, Pollák Adél, Szekulits Janka, Schöpkesz Edéné, Mittelmann Gizella, Ioanescu Lázárné, Dratsay Aranka, Vársárhelyi Vilma, Herczföld Klára, Kovács Berta, Vársárhelyi Dezső, Varjassy Lajos, Reichert Károly, Fényes Kálmán, Antalfy Endre, Nikolits Döme, Záray Ödön és Zikó János.

Báلكirálynők, báلكirályok

Am volt a fentiektől függetlenül egy külön kitűnő gárda, a farsang speciális lovagjai: Czárán Márton, Purgly Lajos, Reichert Károly, báró Bánhidly Antal, Biró Akos, Tedeschi Viktor, Dániel Endre, Török Lajos, Harkányi Papi, Mittelmann Ferenc és Horváth István — akik az egész farsangi időben állandó permanenciában voltak és mint bál- és táncrendezők, hervadhatatlan érdemeket szereztek Aradváros bál-történetében.

Hát még az egykori bálak tündérszép királynői...? Még ma is élmesillognak neveik, amnyi idő távolságán keresztül. Salacz Gyuláné, Bohus Lászlóné, Keller Irma, Antalfy Endréné, Kádár Mártha, a Bheer-nővérek, Czárán Aranka, a Dániel-nővérek, az Almay- és az Urban-nővérek, Freiberger Mariska,

Oncu Miklósné, Popovici Silvia, Éliás Henrik, Gábor Örnagné, Herczföld Klára, Junga Ilona, Konstantin Berta, Lukács Janka, Gáspár Mili, Lusztig Julesa, Tarijányi Aranka, Múlek Milcsi, a Mittelmann-nővérek, Poljak Adél, Szekulits Janka, Tónczky Ilka, Urbányi Blanka, Bogdánfy-nővérek, Tessényi Adél, Timáry Aranka, Walder Hermin, Verzár Lolly, báró Wasmer Gizella, Bánhidv Béláné, a Czárán-nővérek, May Regina, a Ransburg- és a Weiler-nővérek, Vámosy Laura, Solcz Ilka, Tárczay Aranka, Szarvassy Hilda...

— de ki is győzné őket valamennyiüket felsorolni...?!

Régi, szép idők... Hova tűntetek...? A régi napok ragyogása sokunknak nyújt még enyhítő simogatásu vigasztalást, a mai napok ezer gondja-baja közepette. A régi, kedves nevek visszacsillogása feléleszti bennünk a remény hunyó paraszát, — hogy még újra felderenghet egyszer Aradra is egy jobb időszak, — fordul a világ és vele a sorsunk.

Csiky Károly.

Arad kulturtörténetéhez

**Az első magyar repülőgép alkotója,
Az aradi színjátszás jubiléja,
Zsigmondháza aktív ezermestere**

elmondja fiatalokora nagy küzdelmeit a levegő meghódításáért és leleplezi Szendrey Mihályt, aki Aradon hozta össze az első magyar „repülőgép-konzorciumot” — Mi történt a Mihajlovics-ház egykor üresen álló helyén...?

— „JOBB ÉLŐ NYUGDIJASNAK, MINT HALOTT BAJNOKNAK LENNI ! ! !” —

lenyésző számban tudják, hogy Arad mellett a kis Zsigmondháza milyen nevezetes lakosa van. Pedig egy héten kétszer is bebiciklizik a Városi Kávéházba az ezermester Faludy Károly, aki ez évben ünnepele harmadik éves magyar színészi múltjának jubileumát, öt éve nyugdíjba vonult, négyszobás házat épített magának a zsigmondházi telken a két saját kezével és ott fur-farag nyughatatlannul. Már maga a Faludy-porta is külön riport-érdekesség, ezérfele praktikus találmányával; az egyik szobában a nagy színészi múlt klenódiáival, a másikban a nyughatatlan szellem titkosztos masináival, a harmadikban Dante „Divina Commediájának” plasztikus körképe lakul, az udvaron kinn elektromos csibekeltető és...

— de hát mind nem erről van szó. Ez a frissmozgásu, elevenzavú, borotváltarcu és még ma is elevenen ragyogó szemű ember legelőször repült a magyar aeronautika uttorói között az egykori Magyarországon. Saját konstrukciója gépén. De hát nem is lehet ezt ilyen röviden elmondani...

Szendrey direktor kezébe veszi az első magyar repülőgép ügyét..!

Fiatalos mozdulattal simítja hátra baloldalt választott, csak itt-ott őszülő haját:

— Az egész úgy kezdődött kérem, hogy már kezdő színész koromban sokat olvastam technikai dolgokról, mindenféléről. Így hallottam a Lilienthal-testvérek motornélküli repülési kísérletezéseiről is, odakünn Németországban. Ugy 1904—5. táján lehetett. Én akkor már itt éltem Aradon, a Szendrey-féle társulatnak voltam az énekes színésze, az aradi magyar Nemzeti Színháznál. Új emlékszem, az Erzsébet-köruton laktam a családommal együtt és a gyerekeknek csináltam egy olyan Lilienthal-féle repülő-masina-modellt, hadd játszanak vele... El is határoztuk, hogy kipróbáljuk.

Kimentünk az uccára és felengedtük a kis készüléket. Nagyszerűen repült, egész estig látszottunk el vele. Éppen amikor már hazafelé kezdünk indulni, — este előadás volt a színházban, — jön szembe velünk Szendrey Mihály direktor ur. Persze, hiába dugdostam a hátam megé a kis modellt, a szárnyak kikandikáltak. — Mi az, mit csinál...? — Kérdezte Szendrey.

A vállamat vonogattam:

— Gyermekek, kedves Direktor ur!...

A gyerekeknek egy kis ingyen mulatság... Szóra se érdemes, olyan repülőmasina-féle... Szendrey, sokáig nézegette a kis készüléket.

— Aztán, — repül-e...?

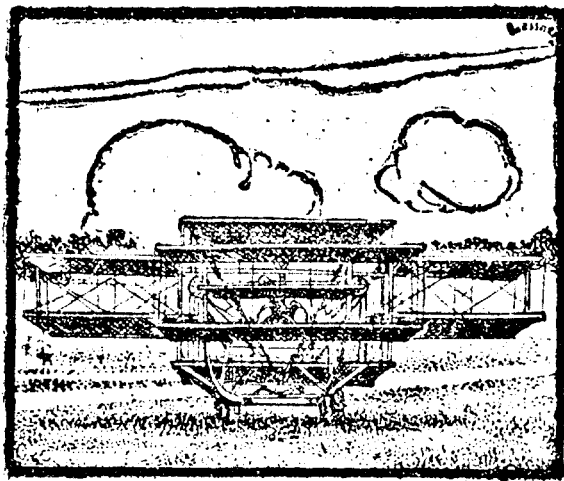
— Ojje...! — kiáltották kórusba a gyerekek. — mint a sasmadár...!

Szó szót követett, fel kellett repíteni újra a masinát, direktori parancsra. Hát repült is, az egyszer bizonyos. Szendreynek szeget ütött a fejébe a dolog s alaposan kivallatott, mit s hogyan csináltam. Harmadnapra összehozott

Pohl Károllyal, aki akkor banktisztviselő volt, Polgár Sándor akkori kollegám is csakhamar bekapcsolódott a tanácskozásainkba... Egy szóval: elhatároztuk, hogy lepipáljuk a németet és mi is repülni fogunk...!

Megépül nagy titokban az első magyar hangár!

Titkosztos Konzorcium vette kezébe Aradon az első magyarországi repülőkísérletek finanszírozását az 1907—8. esztendőben. A fiatal Faludy lelkesen fogott bele a kísérletekbe, mert hiszen Bleriotnak még hűre-hamva se volt a la Manche-csatorna táján és az angol Wrightek is erősen titkolóztak a csatornán túli repüléseik felől. Aradot valósággal lázba hozták a készülődések. No persze, már a fiatalokat csupán, mert az öregek, meg a hivatalosak erősen gyanakodva nézték a fiatal színészt, aki nem éri be a hír kevesebb rizikóval járó szárnyaival, hanem fizikai szárnyakat is ragaszt és szegez magának... Hja, szubakóimves tőkét szimatoltak az urak a mozgalom mögött! A város

A legelső Faludy-modell.

is csak nagysokára, teljes titokban adta ki az alábbi okmányt a kezéből:

ARAD SZ. KIR. VÁROS
POLGÁRMESTERI HIVATALA,
14072—1909.

Megengedjük Faludy Károlynak, hogy folyó évi május—június havában a vásártéren, a kapitányi hivatal és a mérnöki hivatal által kijelölendő helyen, beüzemelés kötelezettsége nélkül, hatvan négyszögöl területen egy ideiglenes sátrat felállíthasson.

Erről fél, kapitányi hivatal, mérnöki hivatal értesítetik.

Arad sz. kir. város tanácsának 1909. évi május hó elsőjén tartott üléséből.

P. H.

Kiadta:

[Olvaszhatatlan aláírás]
tanácsjegyző.

Igy jött létre az első repülőgéphantár az egykori Magyarországon az aradi katonai gyakorló-téren, Mihajlovics tüzoltóparancsnok mai háza helyén.

— Magam faragtam, ragasztottam minden részét a gépnek, uram... — mondja a feltaláló — Csak persze, nem volt megfelelő gépre pénzem. Fenyőfa-lécekből és vászonból kon-

struáltam össze a „Szeptiplánt.” Merthogy hét szárnya, illetve szárny-síkja volt, a Wright-féle biplánokkal, triplánokkal szemben. Két és fél lóerős motorral kezdtem, amikor ötven lóerőre lett volna szükség...

A „Szeptiplán” premierje.

Legyint. Aztán némán elemétegeti az egykori újságok gondosan eltett gyűjteményeit, amelyekből elevenen és mozgalmasan bontakozik ki az első nagy kísérlet története.

A gép első sajtóbemutatója 1909. június 14-én zajlott le s megemlékeztek róla kivétel nélkül valamennyien az akkori aradi, fővárosi és vidéki lapok. Az „Aradi Közlöny”, az aradi „Függetlenség”, az egykori „Arad és Vidéke” hatalmas cikkeiben foglalkoznak Faludy Károly gépével. Ime az „Aradi Közlöny” egykori cikkének pár részlete:

... A rejtélyes deszkabódében, melyet a város vezetőségének előzékenysége bocsátott a feltaláló aradi színész rendelkezésére, már ott találtuk Faludyt, aki segítő barátainak, Polgár Sándornak, Tilger Árpádnak és Pohl Károlynak társaságában szorgoskodott a gép körül. Sőt ott vannak Varjassy Lajos, Löcs Rezső, Jegessy Károly, Maresch Gyula, Glück Károly, Éles Béla dr., Pogonyi Nándor, Kovács József, Mandl Vilmos dr., Kosztka Emil, Dániel Endre, Szendrey Mihály és neje, Rónay A. János, Sugár József, Várnay Jenő, Nachtnébel Ödön városi főmérnök, Zubor Andor aljegyző, Gutzajhr Mihály, Thomka Zoltán huszárfőhadnagy, Sármezey Endre, — egy szóval az egész egykori Arad...

A feltaláló-cerclét tartott a sajtó számára.

— Ugyanazon az elven alapul gépem, — mondotta, — mint a Wright aeroplánja. Viszont sokban is különbözik attól. Hossza hat és félméter, szélessége másfél méter, az egész 26 kvadrát. A gép közepén három domboruan kifeszített vászon van, a triplán, oldalt még kettő-kettő. A motor, amint méltóztatnak látni, a középső szárnyak között van elhelyezve a többi géprészekkel együtt, hogy mindenkor teljes egyensúlyban maradjanak. A triplán első része előtt, szánkó alakban, ugyancsak három külön szárny nyúlik ki: ezzel irányítom a le- és a felszállást. Az oldalmozgásokat a hátsó szárny irányítja. A motor két lapátot hajt, amelyek a triplán mögött nyertek elhelyezést. Ezek most hét-százat fordulnak percenként, de még két-háromszázzal fokozni kell ezt a gyorsaságot, hogy repülhessek és hát a fakerekek is nehezek, pneumatik kéne...

— És hogy indul el...? — szól közbe egy érdeklődő.

— Meggyújtom a benzint, az mozgásba hozza a lapátokat. Ekkor mintegy tíz fokra felemelem az első szánkót, belékan a levegő és felviszi a gépet... A többi aztán a kormányos dolga. Legalább hatvan kilométert kell tennie egy óra alatt. Az egész szerkezet 160 kiló, velem együtt 220. Én abba a kis drótszékre ülök, amely a motor előtt van: lábammal mozgatom a szánkót, kezeimmel a motort és ugyanekkor az oldalszárnyakat is...

— Tegyen most egy próbát! — indítványozta kajánul valaki.

— Még nem lehet, — válaszolta kereken a feltaláló. — Majd talán egy hét múlva...

— fűzte hozzá bizonytalanul.

Bizony, sok hét lett abból.

„Ki magyar földön nagy sorsra vágyik...”

Nagy dolog volt ez azért mégis akkoriban, hiába mosolyog bárki is ma a régi naivitások felett. Mamár tulvagyunk egy repülőgép-harcos világháború borzalmain, tul vagyunk Lindberghen, Costesen és Bellontén, Eckeren kapitányon és akik még jöttek, diadalmas hősei a lebéklyóztott levegőgöngnek. De Molnár Ferenc akkor vezércikket írt a Pesti Napló 60. évfolyamának 234. számába Faludy Károlyról, az aradi színház énekes bonvivánjáról és ez a vezércikk nagyobb távolságot hidalt át Budapest és az aradi rivalda között, mint akár a „Kérdőjel” akár a „Graf Zeppelin” a kontinensek felett. Kettős hír és dicsőség kapta fel Faludy Károly nevét. Forrongott az ország. Mindenki lázban

volt. Dicsérték és viccelték. Fogalommal pótlotta magát...

De pénzt, azt nem akart kockáztatni senki. Színes hazája a széles világ. A Szendrey-truppal együtt hagyta el Aradot Faludy, a szenális feltaláló. Pécsen, Pozsonyban, Fiumében játszott a társulat: mindenki szívesen ment el megnézni a feltaláló énekes színészt. *De nem vették komolyan.* Pécsen történt, ahova ugyancsak elvitte magával számos, drótból és papírból készített modelljeit, amelyek kis motorjakkal pompásan repültek akár körben is, hogy két fehérköpenyes ember jelentkezett nála és meghívták: tartson előadást egy komoly helyen, hol nagy érdeklődéssel viseltek szemlélve és tervei iránt.

Faludy sietett elfogadni a meghívást, örült az alkalomnak.

A két ember felpakolta a modelleket, fel a művészt és azzal már robogott is a kocsí. Egy többemeletes ház előtt szálltak ki. Este volt, Faludyt egy nagy terembe vezették, mely félkörben telve volt a padokban helyet foglaló hallgatósággal, kik kíváncsian nézegették. Egy ugyancsak fehérköpenyes ur fogadta udvariasan s felkérte: fogjon azonnal az előadásához, nagy érdeklődéssel várják.

Nos, Faludy hozzáfogott. Másfél órán át tartó, szakszerű előadásban ismertette találmányát általános fizikai és dinamikai elveit. A hallgatóság el volt ragadtatva. Hát még akkor, amikor felhuzta a kis modellek készülékeit és azok körberapultak a termet!

Pompásan sikerült minden. A házigazda melegen szorongatta a kezét.

— Ön tényleg nagy ember, Faludy úr! — mondotta komolyan. Sok sikert kívánok Önnek. *Mi ellenben tévedtünk...*

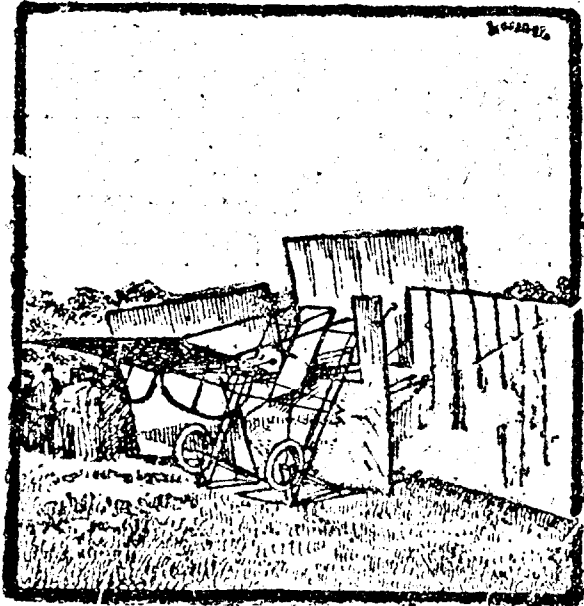
A művész meghökélt.

— Hogyan...? —
— Ez itt ugyanis az elmegyógyintézet, — mondotta csendesen a fehérkabátos férfi. *Önt ma tulnyomórészt örültek hallgatták. Sokan azt hiszik, hogy ezek itt az Önnek legjobban megfelelő közönség. Mert Önt örülnék tartják. Am meggyőződött engem szabatos előadása. Ön nem örült, ön lüszsz Faludy ur. Ezért nem is hiszem, hogy néhezteni fog reánk. Sok sikert kívánunk Önnek további munkájához, melynek megkönnyítésére ezennel felajánlok az intézet nevében 20.000 koronát...*

Ami mindezenél többet ér...

Latham, a monoplán angol utörője sírva fakadt, amikor meghallotta, hogy Bleriot átrepülte monoplánjával a La Manche csatornát. Ot ebben megakadályozták a közönybe fagyott anyagi gondok. Megelőzték... De mit érezhetett ugyanekkor a magyar Faludy Károly...? *Aki két éven át nem jutott el addig, hogy egy ötven lóerős motor szerelhessen a gépébe...*

— Szükség-ugrásokkal tehettem csak, — mondja, kicsit szégyenkezve, szinte bocsánatkérően, — ez a helyes kifejezés kérem. A gép szaladt a mezőn, aztán tíz-tizenöt méter után ennyi magasságban repülve, újra a földön gurult tovább... *Pedig már érdeklődött Kossuth Ferenc is, a kereskedelmi miniszter...* Az az egy szép volt: ahány városban játszottam, ott mindig lehetővé tették, hogy egy újabb, tökéletesebb gépet konstruáljak. Pécsen emelkedtem

Földre zuhant a gépmadár

fel legelőször a levegőbe... Mintha levált volna rólam minden... Furcsa érzés volt... *Aztán Siófokon nekiütköztem egy akácának, a gép izzé-porrá törött, úgy szedtek le az ágak közül. Később Nagykanizsán, a katonai gyárlőtéren fordított fel egy gyenge szélvihar... Eltört a lábam, félhalottan ástak ki. Amikor újra pénzt kértem, azt mondták:*

— Nem adunk pénzt. Mért éppen mi fizessük meg az Ön koporsószerjét...?

Messzi, a múltba révedez a tekintete Faludy Károlynak. Aki először repült az egykori Magyarországon. És nem kapott több pénzt akkor, amikor a szerencsés Bleriotnak 80.000 koronát fizetett csak Fiume városa, mert háromszor elrepült a város felett... Talán így volt az jól, ki tudja megmondani...? — mosolyog csendes, megbékélt derűvel a zsigimondházi ezermester. Akinak ma már több pompás szabadalma járja a széles világot. Persze, — *mások profitálják a milliós jövedelmét.*

— Én csak annyit akarok biztosítani, hogy minden nyáron levihessem valahová a családomat egy kicsikét nyaralni. (Tizenhét éven át Fiuméba jártunk például... Nagyon megszerettem azt a derűs várost... Persze, ma már közelebbi pihenéssel is beérjük... Így van ez, kérem. És tudja Isten: *Talán jobb még nyugdíjas magyar színésznek is lenni, mint a magyar aviatika első hősi halottjaként pihenni valamelyik földhányás alatt...*

Tempora mutantur. Változnak az idők és velük az emberek is.

Jakab Géza.

A hangosfilm ne legyen színház

Irla: LUIGI PIRANDELLO

Néhány hónap előtt még a hangosfilm ellenségeinek táborába tartoztam és ha ma azt hallják, hogy részintam magam hangosfilm-szenárium írására, még hozzá Amerikában, joggal íphetik, hogy hülden lettem eddigi meggyőződéséhez. Ez azonban nem felel meg a valóságnak. Nem változtattam meg a nézetemet és

a mai hangosfilmnek nem tettem a rajongója de bankiolyószámom leírissitást kíván

és ezért elfogadtam egy amerikai ajánlatot hangosfilm-szenárium írására. Ma sem hiszek a hangosfilmekben és a leghatározottabban tagadom, hogy a hangosfilm képes volna a szindarabokat vagy a színházat pótolni, vagy háttérbe szorítani.

Amidőn fél év előtt Berlinben időztem, Otto Kahn barátommal találkoztam, aki sokat foglalkozik a filmmel és a színházzal. Ő el volt ragadtatva a beszélőfilmtől, míg én a színház mellett kardoskodtam. Együtt étkeztünk, amely alkalommal kifejtettem előtte nézetemet a beszélőfilmről és végül is úgy tűnt fel, mintha meggyőzőm volna.

De hirtelen hozzátette:

— Nem tudja Ön, hogy a beszélőfilmmel milyen sokat lehet most keresni? Eltekintve attól, hogy a beszélőfilm még gyermekcipőben jár, fiatal erők terénuma és aki csak tud, mind segít a hangosfilm tökéletesítésén.

Ezeket a szavakat nagyon megszívtam. De aztán sokáig nem hallottam semmit Otto Kalmról. Néhány hónappal később küldönc jelentkezett nálam, azzal, hogy keressam fel a következő napon Lasky urat,

aki saját repülőgépén érkezik ide.

Véletlenül ebben az időpontban a szabóm is hasonló nevet viselt és miután az összeköttetést nem kívántam vele továbbra is fentartani, egyszerűen megüzentem Lasky urnak, nem szándékozom nála több felöltőt megrendelni és így felesleges a másnap találkozás. A küldönc erre erősködött, hogy hallgassam meg figyelmesen és megmagyarázza nekem Lasky ur nagy pozícióját,

és időre felolvasa alatt beláttam, hogy ilyen ke-

Rheumánál, fej- és fogfájásnál, valamint hűléseknél az

Aspirin-tabletta

mindig használ. Csak a „Bayer-kereszt”-tel ellátott eredeti csomagolásban valódi.

Mindenik tablettán egyik oldalán „Aspirin 0,5” áll, másik oldalán pedig a „Bayer-kereszt” van feltüntetve. Aspirin-tabletta a szívre nem ártalmas. Az Aspirin-tabletta egyedülálló az egész világon.

esetét ajánlatot nem szabad visszautasítanom. S amikor Lasky ur beszélt repülőgépe, hogy visszatérjen a Bremenre, én hofelemben tértem vissza, meghódítva a beszélőfilm számára.

Hollywoodban nemcsak szenáriumot fogok írni, hanem legközelebb megfilmesítendő hangszindarabom filmfelvételénél a rendezők segítségére leszek.

A darabjaim után készült filmeket

angol, német és talán francia nyelvű verziókban készítik,

kikötöttem azonban, hogy olasz nyelvre nem ültethetik át a darabjaimat, mert véleményem szerint az olasz nyelv dallamossága mechanikai uton nem juthat kellőképpen érvényre. Ameddig az általam írt filmek angol nyelven készülnek, legalább azt az előnyt élvezem, hogy — nem értem meg azokat és főleg erre a körülményre való tekintettel egyeztem bele darabjaim megfilmesítésébe.

Bizonyos, hogy a beszélőfilm és általában a film, a tömeg legzélesebb rétegeivel ismerteti meg az egyes műveket és így a legjobb népszerűsítő eszköz. Szerintem

a beszélőfilm a legjobb propaganda egyes szindaraboknak a színpadon való felújítása mellett.

A szindarabjaim után készült beszélőfilmek a legjobb reklámot fogják biztosítani, mert a publikum a film után kíváncsi lesz a hatásra, amelyet ugyanennek a darabnak hűsöl és verből való színészek szereplésével történő előadása belőlük kiválthat.

Véleményem szerint

a hangosfilm nem hozható vonatkozásba a színházzal

és a film egy újabb válfajának tekinthető. A beszélőfilmkinematográfia szerintem teljesen új technikai és művészeti ág, amely később fog csak használható eredményeket felmutatni. Magam részéről úgy tekintem a beszélőfilmet, mint zenei rapszódiait képisérettel és úgy hiszem, történelmi motívumok kiválóan alkalmasak a megfilmesítésre, amennyiben a zenei aláfestés megengedhető. Hiszek a jövő hangosfilmjében, amelyben a zenekar fogja a legjobb szerepet játszani. Ilyen módon a film nemzetközi vonatkozásban feltétlenül nyerni fog.